

Українська Родина

(THE UKRAINIAN FAMILY)

Популярний літературно-
історичний журнал

Виходить що місяця
Редагує й видає

Олександр Луговий

526 Bathurst Street, Toronto, Ontario, Canada

A Journal of Popular
Literature and History

Edited and published
monthly by

Alexander Luhowy

Поодинокє число..... 30с   Single copy 30с
Річна передплата ..... \$3.00   Yearly subscription..... \$3.00

РІК II.   БЕРЕЗЕНЬ-КВІТЕНЬ, 1948   ч. 3-4 (6-7)
Vol. II.   MARCH-APRIL, 1948   No. 3-4 (6-7)

З М І С Т

Українські письменники та українство	ст. 1
В кігтях двоголового орла	7
Літопис історичних подій по державах	29
Літопис подій з української історії	37
Історія Української Православної Церкви	43
З комунарських думок	47
У вечір темний, вірш — М. Махнівський	48
Рішення загадок. Жарти	Окл.
Соціалізм по всякому	Окл.
Єретичні думки	Окл.
Жарти, Передплати	Окл.

Права застережені.

Copyright reserved.

З друкарні

Alberta Printing Co., 10345-96 Street, Edmonton, Alberta

ВАЖНІШІ ПОХИБКИ В 5-му ЧИСЛІ

Сторона	Рядок	Надруковано	Має бути
19	11 згори	68 літ	66 літ
20	22 знизу	Догерти	Доферін
21	1 згори	Прибули	Прибулі
20-21	(Перемішані рядки — 4-9 знизу на 20-ій стороні мали бути на 21 стороні після другого рядка згори).		
24	4 знизу	Лендедовн	Лендсдовн
31	10 згори	Ла-Кондаміи	Ла-Кондамін
32	16 знизу		
	(наголовок)	Нечоси поради	Нечосині поради

Рішення загадок з 5 числа: Рішається звичайними дробами (фрекшинс): $1 + 1 + \frac{1}{2} + \frac{1}{4}$ (стільки, скільки летіло, пів стільки і четвертина стільки) рівні $1\frac{1}{4}$, або 99, а з зустрічною одною гускою — 100. $99 : 11$ рівне 9. Ото ж, четвертина є 9, половина 18, а ціле 36. $(36 + 36 + 18 + 9 + 1 = 100)$. Значить, у ключі летіло 36 гусок.

Тягарці були — 1 фунт, 3 фунти, 9 фунтів і 27 фунтів. (Повне рішення забрало б забагато місця.)

Український історик, Володимир Антонович, хоч був професором київського університету, але вбирався дуже простенько. Щось почувся він нездоровим, то ж пішов до університетської клініки. Оглянув його молодий, недавно перед тим призначений лікар, що Антоновича не знав.

— Ти, старий, мабуть пеш забагато? — питає професора.

— Як трапиться чарчина, — не відкидаю... — каже Антонович.

— А що ти робиш? Яке твоє заняття?

— Служу в університеті.

— Замітачем?

— Та ні! — каже Антонович.

— Ну, а чим же? Придверником?

— Ні... — соромливо відповів історик. — Читаю в університеті лекції... Я — Антонович!

Лікар, з несподіванки, аж сів.

(З праць Е. Х. Чикаленка).

— Чому ви стали спеціалістом шкірних недуг?

— Три причини спонукали мене до того: перша — недужі ніколи лікаря не кличуть в ночі, друга — на шкірну недугу не вмирають, а третя — хворіють ціле життя.

УКРАЇНСЬКА РОДИНА

РІК II.

БЕРЕЗЕНЬ - КВІТЕНЬ

ЧИСЛО 3-4 (6-7)

Українські Письменники та Українство

Впродовж віків етнічного існування українства немало зявлялося людей, що на цілу голову переростали загал, будили приспану національну душу народу, перетворювали етнічну масу в націю. Зявлялися державні мужі— як Олександр Безбородько, — міністр і прем'єр Російської імперії, — що в часах Павла I — з урядових височин підготував відновлення гетьманської влади в Україні, (тим заходам перешкодило задушення Павла I російськими царедворцями), — як фельдмаршал князь Паскевич-Ериванський та генерал, князь Репнін — вороги царів Олександра і Миколи Перших (синів Павла Першого). Ці два видатні військовики й адміністратори немало заподіяли українству добра, та завдяки доносам наших рідних “батьків чужої батьківщини” перебували під наглядом поліції по своїх посіlostях, без права виїзду. Зявився Драгомирів — учитель модерних армій великодержав. Зо становища найвищого керівника військових і цивільних влад на Україні він багато чим причинився до відродження національної української душі, однак . . . на нього доносили російській охрaнці, його ж підвладні, малороси. І дійшло до того, що листи до жінки генерал-ад'ютанта, генерал-губернатора і команданта військ України таємно цензурував мізерний хорунжий, начальник київської охрaнки Кулябко-Корецький (пізніший товариш, заступник комісаря судівництва у харківському большевицькому уряді). Про ролю й працю Драгомирова на користь України — читач може довідатися з письменницьких праць істориків — В. Антоновича і М. Грушевського, спогадів Чикаленка й воєнного лікаря, ген. Галіна, та інших, менше загалові знаних, що з ними вязало Драгомирова щире приятельство. Зявлялися мистці, поети, письменники. За їх заслуги зовемо їх батьками нашого національного відродження.

Але доїхали колись України кінця Петро Перший і баба-блудниця, Катерина II. Її посіпаки, часто українського

походження, ліквідували рештки української окремішності, а в цей час в Європі вибухла Велика Французька Революція, в огні й крові визвольної війни на американському континенті зароджувалася великодержавна, ЗДА. У багатій Україні під той час покінчив з нужди самогубством перший українець, доктор Болонського Університету, Максим Березовський... Народи здобували волю, а в нас переводилося закріпачення.

Через короткий час звільнилися з чужої керми Мексико, Аргентина, Бразилія й більше десятка малих республік, по Європі пронісся гураган наполеонських війн і реформ. Вони зачепили й Україну, тільки . . . коли не числити за щось велике пняних тостів полтавських “мочеморд” (це вислів Шевченка) поміщиків, отих князів Кочубеїв (брати), і простих, не князів, Лукашевичів і Катериничів, лиш один отаман Пшеничний створив невеликий полк у поміч Наполеонові проти Московщини, та архієпископ Варлаам Шишацький і архим. Евтимій витали переможні війська великого цесаря, що ніс волю й розкріпачення. За те ж про великі симпатії до Наполеона отих “мочеморд” широко писали наші письменники, записала, і то в похвальному дусі, й наша історія. — Про Шишацького, Евтимія й Пшеничного, хоч вони десятки років гірко за свою “зраду” покутували в московських казематах, не написав ні один українець. Не ставало ні часу, ні охоти, та й небезпека велика, адже “зрадники батьківщини” (чужої!). У нас саме в ті часи писали граматуку “малоросійського наречія”, для “історії”... “На памятку новим поколінням, що, ось, такою то мовою говорили їх батьки й діди, але мова та вмерла разом з ними!” (Так, приблизно, писалось в передмові).

В Європі вибухли революції 1830-48 років, почалася “весна народів”, повставали греки, чехи, мадяри, ірландці, балканські слов'яни; Гарібальді об'єднав в одну італійські держави, три рази вибухало польське повстання, а “ревні малороси” й “тирольці сходу” спали непробудним сном.. В українському “Піємонті” почалася запекла боротьба за “йорчки”, — видно все вже здобули, одних “йорчиків” Україні ще бракувало! І почалися викляття, доноси на тих усіх, надто нечисленних, що “видумують якусь нову, українську народність”. Не чужими, своїми ж таки!

З'явився в Україні пророк національного відродження, великий Тарас! Гіренько проминуло його недовге життя! Кріпацтво, злидні, доноси (своїх!) каземат Петропавловки, заслання. Духове його наслідство вартніше багатоміліонових скарбів. Тільки скарби ті ми топчемо в болото! Хто поміг Шевченкові-кріпакові здобути волю? Не Кочубеї, не Лукашевичі, Терещенки, Тарновські, чи Скоропадські, а вони ж були найбагатшими людьми на Україні. Помогли чужі! Півгрек Венеціанів, німець Брюлов, росіянин (півтурок по матері) Жуковський, та надто сумнівний українець Григорович (француз по матері, зрів в Московщині). Брюлов, великий маляр, намалював портрет поета Жуковського, у ту пору вчителя престолонаслідника. Портрет думали розіграти й таким чином здобути бажані Енгельгардтом, власником Шевченка, 2500 рублів. Та діти царя Миколи I бажали набути портрет, ото ж цар той портрет і купив за три тисячі, а Шевченко здобув за них волю. Ревні наші "неньколюбці" цей факт, правда, замовчують, однак це справи не міняє...

З'явилися Іван Франко, Леся Українка. Наші "середковичі", тобто прихильники "золотої середини," не люблять тих, що їх переростають, ударом по голові стараються приголомшити, затоптати в болото. Знаній "Руській Трійці" (М. Шашкевич, Я. Головацький, І. Вагилевич) так допікали, що Шашкевича загнули передчасно в могилу, Вагилевича до поляків, а Головацького до москалів. Леся Українка, дочка високого урядовця і поміщика, хоч і хвора фізично, могла на "середковичів" не оглядатися, творити те, що вважала необхідним. Але Франко, син коваля, зумів здобути високу освіту, наукові титули... Та не вистало сил боротьби тих з українства, що в Україні, в українській ідеї бачать (нехай читач вибачить порівняння), дійну корову! У відповідь на наклепи, лайки, бойкот, доноси отих "своїх" зміг Франко написати докірливе:

“Ти, брате, любиш Русь,
Я ж не люблю, сарака;
Ти, брате, патріот,
А я собі собака...

Ти, брате, любиш Русь,
Як хліб, як кусень сала, —

А ж гавкаю раз-в-раз,
Щоби вона не спала.”

І в останніх роках свого життя, після сорока літ своєї національної діяльності, сумно ствердив:

“Сорок літ, мов коваль, я кував

- Іх серця і сумління,
І до того дійшов, що уйшов
Від їх кпин і каміння...”

Відношення української еліти до Івана Франка найкраще характеризує такий случай: Шведська Академія Літератури в 1905 році визнала Франка кандидатом на Ноблівську премію, у ті часи 40 тисяч на долярову валюту. Кандидатуру прийняв австро-угорський науковий світ і уряд. Справа обговорювалася і в парламенті. І от, голова Української Парляментарної Репрезентації (зайве згадувати його імя) премію Франка провалив заявою: “Доктор Іван Франко Ноблівської премії в українців не заслужив!”. І Ноблівську премію одержав польський письменник, Генрих Сенкевич, — він, видно, премію в українців заслужив!... Чи сліпа ненависть до Франка була причиною тої заяви, чи заїла заздрість (мовляв: а не діжде!), чи просто національна глупота — судити трудно. Не вспів Франко померти, — та сама людина зуміла його працями покористуватися...

Це не одинокий случай. Не інакше обходилися з Грінченком, Самійленком, О’Коннор-Вілинською, Грушевським... Не інакше воно й тепер! Валерія О’Коннор-Вілинська кинулася під потяг у Чехії з нужди. Їй наші багаті видавництва пропонували щось аж 30 долярів за праці в рукописах. Потяг її переїхав, а тоді зараз же (мовляв — “посмертна згадка”) почали друкувати її спогади — Лисенки і Старицькі”. Черкасенко пропонував видавництвам свої праці за нужденних 10 долярів місячно, — не дали. (Листи Черкасенка і інших письменників автор статті читав). За те по смерті Черкасенка всі часописи одночасно почали його повісти друкувати, бо ж... Мертвому платити не треба! Найкращий наш сучасний поет Юрій Клен помер з нужди, інші (знаємо назвища) догоряють на сухоти. Помочі їм не дають, за те помагають добродіям,

що їх навіть польські судді соромили за процес з батьком повішеного поляками українського націоналіста...

У автора статті лежить в архіві до пів сотки листів від різних людей зо скитальщини, з різних європейських країн. Описуються в них жахливі річі, заподіяні (своїми ж таки!) всякими добродіями “монополізаторами.” Люди вішаються на очах наших добродіїв, інші жадають 10 доларів за баночку молока для хорого немовляти бездомного українського вчителя гімназії, ще інші присвоюють собі вислане зза океану. На бажання читачів ті листи подаватимемо в журналі, хоча... Горбатого могила направить, а ситий голодного не зрозуміє... А ось уривок з останнього листа двох українських авторів, до автора статті: (Пишуть про свою повість):

— Щира розповідь (про голод) у достатній мірі лоскоче приспані ситим, вигідним життям нерви “заокеанських братів наших.” Моментально відповіли, що зараз таки будуть повість друкувати, запитали про умови. (Зійшлися на десять пакунків “КЕР” — автор статті). ...Почали чекати, вираховувати дні, дні з математичною впертістю складалися в тижні, тижні в місяці. Терпець урвався, почали писати, пригадувати — не допомгло! Написали до одної впливової людини, щоб вплинула на боржників... Помогло, але... Загнівалися, як то якісь нещасливі скитальці сміють висловлювати НА НАС (!) своє невдоволення! Минув рік, з великими муками одержали три пакунки в рахунок належних десять...

Чи можна ще що додати до цих коротких рядків? Виходить, що від часів Шевченка, Франка, деякі українці не покращали. Та сама заскорузлість, заїлість, заздрість, підступства. Деякі наші людиці — не загал у цілості — ненавидять усіх інших прихованою чорною ненавистю, стараються загнати в могилу, — а по смерті роблять святцями тих, кого в могилу загнали, пишаються “могилами” по сценах, встановлюють свята... Якісь почесні могильщики української культури! Уподобляються до того фанатика Талмудиста давнини, що прочитавши в законах — “голодного накорми, бездомному дай притулок, помершого поховай” — запросив голодного бідака, накормив його, прийняв наніч, а щоб виконати й третій параграф закону — помершого поховай, — закатрупив гостя вночі,

нарано поховав і заспокоївся... Адже виконав усі параграфи закону!...

Що ж, — хіба не настроїли проти Шевченка його сучасники навіть російського найбільшого критика Белінського? Не настроювали проти Франка австрійські державні чинники? Але, люди! З таким ставленням до справи далеко не зайдемо! Те, що практикувалося в нас пів сотки й більше літ тому, практикується й тепер у більшій ще мірі, практикується скрізь, де доля нас розвіяла по світі. Таємна травля, підступи і... свічення в вічі тим, що в наших невідрадних умовах щось все таки роблять. Мовляв, — вони не з “нами”, нехай піддадуться нашому “проводові”, нашій дисципліні й цензурі. Кричимо про обеднання прилюдно, а тишком-нишком діємо якраз навпаки, щоб те обеднання не настало, дбаємо про те лиш, щоб кожний доляр не оминув нашої каси. Але з ким обеднатися? Чи не з тими, що десятиліття вже кричать — Україна понад все, — устами, а ділами ту Україну розпинають, рвуть на шматки наче гієни? З тими, для кого національні ідеї лиш засіб власної кар’єри, власної вигоди й добробуту? Чи з тими духовими невільниками, що з фарисейською усмішкою готові вас цілувати, і в час поцілунку заплхати вам ніж між лопатки? Адже і Юда видав Христа владам власне його поцілувавши. Чи й з ними обеднуватися? Не бракує між нами ні Юд, ні Ефіяльтів, ні Певних з Твердохлібами. Є всякої твари по парі!..

Таке в нас ставлення у великому чому, таке і в малому. У великому — таємне, підступне цькування тих, що й тепер ще борються з окупантом українських земель, і облудне славлення прилюдно. А в малому... Може воно й не на місці писати, — хоча б оцей журнальчик. Виходить він таким, на який дозволяють наші злиденні обставини, головно — брак читача-передплатника, нікому, здається, не шкодить... Так чому ж таємні і темні сили ведуть заїлу агітацію проти нього, чому розіслано навіть обіжники? Купувати чи передплачувати комуністичні видання нікого не перестерігають, а журнал, хоч який він бідненький, вже став декому сіллю в оці? Тих полишили в спокою, нехай поширюються (може заглядають у будуччину ‘на всякий случай’), а проти національного напрямку видання вживають підступств? Шкурництво, страх, щоб

людських три доляри за журнал не оминули **нашої** каси, **нашої** кишени? Чи може оте Ленінове — “хто не з нами, той проти нас,” з усіма висновками того вислову?

Визнаємо отверту, гідну боротьбу. Підступів, ударів у нічній темряві зза вугла — гидимося. З отвертої боротьби вийде обопільна користь. Треба пам'ятати, — хто сіє ненависть — вона може обернутися проти сіяча. Адже патик має два кінці.

Ол. Луговий

В КІГТЯХ ДВОГОЛОВОГО ОРЛА

ПОВІСТЬ З ЧАСІВ ПЕРШОЇ ВЕЛИКОЇ ВІЙНИ

У двох частинах

(Перший том трилогії “Огнем і Кровю”)

(Продовження)

V.

Другого дня Паволоцький виїхав у полк. Непевний, чи застане його на місці постою в Орлі, думав у Києві задержатись поінформуватись у штабі округи й який прикордонний район і коли має виїхати окрема гусарська бригада. У сусідньому третьокласному вагоні їхало зо два десятки односельчан, бажаючих служити в чернігівському полку, — вони прилучилися у повітовому місті. Вже з Попельні поїзд часто задержувався зустрічними. Поїзди на захід пролітали на стаціях не спиняючись, переповнені головно кіннотою і артилерійськими частинами. В переділі їхало кількох піхотних старшин, як і Паволоцький, мабуть з відпустки і двох резервових старшин, з розмови виявилось. На всі лади вони обговорювали причини війни і вигляди на успіх російської армії. Від розмов віяло ярою чорносотенщиною.

— Н--да, чорт побери... — розводився гарячково один, піхотний поручник. — Влада повинна виселити всіх німців з прифронтової полоси, інакше діяння нашої армії засуджені на невдачу. А теж і жидів. В Росії їх держать у залізному кулаку, тож вони радо спричинятимуть все, що унеможлиблювало би наші успіхи.

— Конечно! — хором потверджували його співрозмовники, а він говорив далі:

— Щодо німців, то як вовка не корми, він у ліс гляді-

тиме, каже помовка. Хоча німці їдять наш хліб, та Німеччина ближча їм по духу, чим, скажемо, Росія. І вже тому вони небезпечні для нас...

— А хахли, чи поляки, думаєте від жидів ліпші? — спитав один з цивільних, по вигляді з волостних писарів.

— Чорт один, що хахли, що жиди, — відповів поручник. — Не будуть церемонитися і з хахлами. Інша справа з поляками. З ними обходитимуться делікатніше... Всеж таки культурний народ, ну, і в Австрії і в Німеччині поляки заселяють цілі області.

Паволоцький в розмову не встрягав, але останні слова поручника вивели його з рівноваги.

— Як бачу, то поручник готовий виселити десь всіх хахлів, — заговорив трохи різким тоном. — Забуваєте ви, панове, що в Австрії також живе кілька мільонів хахлів-українців, і людяне обходження приєднає їх до Росії. Говорите так, як би ви хахлів і жидів вважали за щось нижче від великоруса і поляка... Хахли, такіж люди, що й москвини, будьте певні, — може ще культурніші!..

— А ось, ми займем Галіцію, то всі хахли будуть нашими, прилучаться до москвинів, — чванькувато викрикнув цивільний.

— Невідомо, — Паволоцький заперечив, — чи вдасться нам окупувати Галичину. Залежатиме у великій мірі від обходження нашої армії з галицьким населенням.

— Не тільки Галіцію, а й Відень займемо! — не уймався цивільний. — Правда, пане поручнику? — тріпнув поручника по плечу рукою.

Цей зміряв цивіля недружелюбним зором і звисока процідив крізь зуби:

— Справедливо... А з ким маю честь?

— Рябушенков, прапорщик запасу армійської піхоти...

— О, товариш по зброї! — закричали інші старшини.

Пішла взаємна рекомендація, що тривала кільканадцять мінут. Переділ наповнився галасом, димом. Нові знайомі частувалися сигаретами, курили без перестанку. Атмосфера у переділі ставала нестерпною. Може під впливом нікотини старшини взялися будувати дивовижні пляни захоплення Відня і Берліна, прилучення до Росії двох великих держав, щоб таким чином межувати з союзною Францією і дістати вихід у Середземне море на Адріатику.

Розмарилися вже про те, як колись приспособляться десь над Адріятиком на службу, у соняшній Дальматії чи Славонії.

Не мав Паволоцький охоти встрявати у балаканину, а піхотинці не наважувалися його зачіпати, може тому, що був старшим рангою від всіх старшин в переділі. Після неспаної ночі хилило його до сну. Та заснути не міг — перешкоджувала балаканина й голосні сміхи пасажирів. Вийшов на коридор вагону освіжитись. Там було заповнено подорожними, навіть жінками. На кожній стації всідали нові пасажирів, а не висідав ніхто. Постоявши кілька мінут коло відкритого вікна, вернувся у переділ. Сів і зажмурих очі. Почув іронічні завваги старшин по своїй адресі; ті думали певно, що він заснув.

— Це нюня якась, тількиб дрихнуть,⁹⁾ — замітив Рябушенков притишено. — Він на фронті спатиме.

— А ще й кавалерист, гусар! — додав другий цивільний.

— І додайте, — небезпечний мазепинець — докінчив поручник. — Чули, як він за хахлів образився? Руских зове не великоросами, а якимись москвинами... Сепаратист, тай годі... Вартоб звернути увагу його зверхникам, щоб вкоротили язик...

— І за що він здобув Георгія, цікавий я знати? — не вгавав Рябушенков.

— Таким сплюхам завжди щастить — озвався старий вже надпоручник. — Спить, спить, а случайно попаде в бій і нагороди йдуть одна за одною. То Володимир з мечами, то Георгій... Особливо Георгій, цеж величезні привилеї по службі. Я почав служити ще за Олександра Третього, службу 25 літ і ледви штабс-капітаном. За війну може ранги капітана дослужуся. А цей, подивіться на нього, ледви чи тридцять літ має, молокосос, так сказати, а вже і тепер у ранзі від мене старший. Колиб війна рік, другий протягнулася, генералом буде, чого доброго приїде до нас корпусним командантом. Ненавиджу цих кіннотчиків, скрізь вони все перші. А наш брат, піхотинець, хоч би й здібний був, а посивіє і нещасливої сотні не дістане. Так то, батенька мій, — закінчив ні до кого не звертаючись,

а “батеньок” було кількох, — не всі мають щастя в службі...

— Або впливову тіточку в Петербурзі, — докинув Рябушенков.

— А тіточка хібаж не щастя? — підхопив поручник. — Особливо коли молода і гарна... То за нещасливою “піхтурою” ніхто не вставиться, треба тягнути лямку самому, пенсії не вистає на видатки, приходиться запозичатися у лихварів. Людина тільки й живе надією на війну. Пенсія вища, ну, й на підвищення по службі більше шансів є. Я за війну, панове...

Старшини знову перевели розмову на війну. Хотів Паволоцький балакунів добре пробрати, та подумав: — Нащо? Нехай говорять, що хочуть. Не мені їх вчити, коли поза власними вигодами вони нічого не бачать. Навчить їх ліпше війна, котрою так радіють.

Вдавав далі сплячого і думав; не чув, що балакають пасажери. Споминалися вчорашні образи з сільського життя, прощання з родиною. Все здавалося йому таким давним, начеб роки вже минули від того часу. Недавно ще він уявляв себе щасливою, вдоволеною життям людиною, якщо взагалі на світі існує якесь щастя. Був коло жінок, розмовляв з селянами, любувався краєвидами, тішився дітьми. Клопотався всім, але клопоти не спричиняли йому журби, навпаки. Тепер сидить у душному переділі, серед незнайомих йому людей, що за кілька десятків пенсії готові ціле життя воювати, вбивати других; у прояві гуманності готові добачувати зраду, ненавидять всіх, крім самих себе. Захоплюються війною, а крові і сліз мільйонів засуджених у жертву не добачують. Тай сам він їде невідомо куди і не знати, коли поверне. Оце малесеньке слово “війна” таїть у собі страшну, чародійну силу, спосібне перевернути життя мільйонів... Чому ж ті мільйони не протестують? Вони ж сила!...

Військовик не повинен мати родини, — тяжко з нею розлучатися... Дружина всю ніч плакала. Правда, не розлучався з нею вже десять років близько, але колись, як у Манджурію відїздив, не побивалася так. Може тому, що не жилися ще добре у ті часи, або що... Рано, назверх здавалася спокійною, тільки бліда була. Просила стерегтися небезпеки, берегти себе... Бідна Маруся! Чиж мені уни-

кати небезпеки, висилати замість себе інших? Цеж ганебно... Найчесніше булоб заявити владу маючим, що відмовляюся воювати, та й усе. Хіба це помоглоб? Замучилиб десь у казематі, а правді мучеників не потрібно. Певно, нікому не хотілобся вмирати, а коли приходиться? Кожний вмирає проти власного бажання, як і на світ приходить проти власної волі. Нашим життям кермують обставини. Англіїці кажуть, що обставини утворює людина. Більш чим сумнівно. Нехай же англійці оминуть війну. Хлопцєви обіцяв прислати німецький шелом, а щож Олі Ага! Маруся бліда була...

Думки ставали все більш беззвязними, повільніше проносилися. З ними й заснув. Коли прокинувся, поїзд вистукував по стрілках, звільнюючи біг, — підходив до пасажирського київського двірця, присадкуватої почорнівшої будови з ялинових кругляків. Старшини також куняли. Знадвору долітав гомін великого міста: дзвонили трамваї, цокали кінські копита по бруках вулиць, переразливо верещали розношики газет, десь здалеку, з Подолу, доносився мельодійний дзвін. По пероні снували гурти людей, самих військових та городових, там і сям шниряли хлопчачи, дзвінками голосами пропонуючи кожному екстренні випуски “Київської Мислі” чи “Київлянина”. Паволоцький наказав приїхавшим з ним селянам ждати на нього у двірці, а самий поїхав до штабу округу.

В штабі царило незвичайне оживлення. Сновигали адютанти, старшини чисельних полків київської залоги, не бракувало і цивільних інтєресантів, занюхавших гарний зарібок на постачанні на фронт всього необхідного. Спішно йшла переорганізація штабу: виділювався штаб південно-західнього фронту з командуючим військами округу генерал-адютантом М. І. Івановим, як командуючим фронтом і М. В. Олексіївим, начальником штабу. Дежурний старшина направив Паволоцького в адміністративний відділ, але там йому нічого сказати не могли. Вернувшись запитав, де міститься мобілізаційний відділ і діставши вказівки попрямував туду.

У мобілізаційно-оперативному відділі на своє велике здивовання побачив високого діда, з окладистою роздвєною бородою — самого Іванова, у товаристві чорноризця — не то архимандрита, не то архиєрея. Задав сам собі

питання — що спільного з мобілізаційно-оперативним відділом може мати цей божий слуга? Або прибув за когось прохати, або благословити новий штаб “на ворога і супостата”. Старшини штабу схилилися до благословляючої правиці духовного, — з того порозумів Паволоцький, що цей отець чи влади́ка тут не вперше, й користується не-аби якою повагою. До руки не підійшов. Духовний блиснув на нього шклами окулярів і зашептав щось Іванову. Виглядало, начеб генерал-адютант, командуючий військами округу і командуючий фронтом у одній особі, повнив функції звичайного адютанта у чорноризця... Іванов підійшов до Паволоцького й гостро запитав, що йому потрібно. Паволоцький відрепортував згідно артикулам:

— Ваше високопревосходительство! Ротмістр 17 гусарського чернігівського, Його Імператорського Височества, великого князя Ми́хайла Олександровича полку, Паволоцький, в подорожі з відпустки в полк, на службу Його Величності, зголошується за вказівками відносно маршруту чернігівського гусарського полку у прикордонні області по случаю війни.

Випалив довгий рапорт одним духом, без запинки. Іванову, та й архієреєви рапорт видно подобався. Генерал сказав одобрюючо: — Бойовий з вас старшина! Де одержали Георгія?

— В руско-японську війну, ваше високопревосходительство, за рейд генерал-лейтнанта Мищенка.

— А, манджурець! — помітно зрадів Іванов. Покликав якогось підпоручника й наказавши запровадити Паволоцького до завідуючого транспортно-комунікаційним відділом — відійшов зо своїм архієреєм.

— Що це за духовний? — вспів спитати Паволоцький, поки дійшли до відділу.

— Не знаєте? Це їх високопреосвященство, архієпископ волинський Антоній!¹⁰) — шанобно вимовив підпоручник.

— Ого! Титулуєте так, начеб він був вашим безпосереднім начальником! Як бачу, велика він у вас риба, — всміхаючись поглузував з підпоручника.

Чув уже Паволоцький про цього владику, ліквідатора унії на Холмщині і третього зряду православного холмського єпископа. Здогадався про причину його присут-

ности у штабі. Адже ладилися окупувати уніятську Галичину, а там для Антонія буде праці, а праці...

Приняв Паволоцького підстаркуватий капітан генерального штабу. По довгих справах поінформував, що полкам окремої гусарської бригади стацію виграшки призначено Холм, куда прибудуть по мобілізаційному пляну 25. липня (7. серпня). Поза цим не міг сказати у склад котрого корпусу чи армії бригада мала ввійти. Виніс сумне вражіння з роботи штабу, — безпляновість і неорганізованість. Та чого кращого сподіватися, раз самий головнокомандуючий водиться з духовними? Будуть і тепер посилати вагони образків святих замість набоїв.

Для нього ясне було одно: полку він не застане на місці. Роздумував, що діяти — чи їхати на Бахмач-Гомель і в Гомелі розшукувати ешалони бригади, чи з Києва їхати на Коростень, Сарни, Ковель, Холм. Бригада мусіла їхати поліською дорогою, найкоротшою, і в Сарнах він міг розвідати, чи ешалони бригади проїхали. По надумі рішив пристати до першого відходячого на захід ешалону і з тим забрався зо штабу. Блукаючи вулицями приглядався Києву. Ніщо не змінилося: — таж прилизана чепурна публіка, тіж самопевні городовики, тіж підозрілі типи у кепках на “бакір”, але місцями — на більших будинках повівали червоно-синьо-білі прапори — Київ демонстрував свій московський патріотизм. Під музику, наче на параді, часто проходили баталіони піхоти прямуючи на стацію. Публіка захоплена витала військо, та Паволоцький завважив не одну пару байдужних очей. Старшини позвонували шаблями, гордо підкручували вуса, оглядалися на кожного молодого субекта у сукні, чванькувато випучували груди, а за ними, тяжко вибиваючи такт, маширували колони. Десь у переді кричали “ура”, певно зустрінулися з якоюсь високою рангою. Хідниками йшли гурти цікавих, унеможливаючи рух стрічних поодиноких пішоходів. Все пливло, двигалося у напрямі стації. Трохи далі гурти розділювалися, частина цікавих повертала на Львівську, у напрямі Лукіянівського двірця. Щоб визволитись з натовпу, Паволоцький пристанув коло вітрини овочевого магазину. Тут же якийсь панок, по вигляду пенсіонований урядник, говорив юрбі:

— Де австріякам воювати з нами! Ви тільки поди-

віться! Це, я розумію, військо! Як воно маширує! Тільки — раз-два, раз-два, гуп, гуп — дідуган притупував ногами у такт машеруючого війська. — Орли не салдати! А таких орлів Росія може виставити тридцять мільонів, або й більше. За місяць у Відні будемо! А коли Германія увяжеться у війну, то й німцям не здобувати. Шапками закидаємо німців! Правильно говорю, братці? — запитував юрбу, ще навіть не знаючи, що Німеччина вже виповіла війну Росії.

Юрба “братців” ще додавала охоти войовничому дідусеві. Паволоцький пішов далі. На вуглах вулиць таємничо перешептувались типи в кепках, заздрісно поглядали на склепи; кожного проходячого “ізраеліта” зустрічали на-смішками й погрозами. Заносилося на погром, не доставало кинути гасло...

— Чи не може хоч би цей дідусь підмовити міських жуликів до погрому? — прийшло Паволоцькому на гадку. — І братці в кепках кинуться грабувати братців в ярмулках, встеляти вулиці жидівськими бебехами? Добре, що хоч напої заборонено, без них не мають відваги зачіпатись... Тут нагадав, що требаб піти попрощатися з знайомими. Став перечислювати, до кого слідувалоб зайти — і занехав ту думку. Знайомі проживали в різних частинах міста, а на нього ждуть на стації хлопці. Зрештою, кожний знайомий військово-обов'язаний, міг уже відїхати, а він піде падькатися перед їх родинами, та жалю завдавати. Нема по що, нехай забувають нас швидше...

Вийшовши на Фундуклеївську попрямував до стації, з надією знайти який ешалон і переговорити з командантом. Зустрінув по дорозі кількох донських козаків і від них довідався, що їх ешалон шойно прибув до Києва. Не тратячи часу, пішов розшукувати начальника. Знайшов на стації, відрекомендувався.

— Військовий старшина¹¹⁾ Панфилов, — у свою чергу назвав себе той. — До ваших послуг, пане ротмістр.

Паволоцький розповів, про що йому ходить. Панфилов чемно згодився.

— А певно, дуже радо, ротмістр. Не знаю тільки, чи буде нам по дорозі. Ми на Ковель направляємося, а звідтам похідним маршем до кордону.

— А мені у Холм. В Сарнах я наведу справки, а може й зустріну ешалони своєї бригади.

— Дуже добре. Тож забирайте своїх хлопців, за годину ми вирушаємо. О, треба розпорядитися, щоб їм дали місце в одному вагоні. Багатож є їх?

— Два десятки. Забажали їхати добровільно на фронт, так взяв їх з собою.

— Молодці! Хібаж зачислимо на провіянт і ваших добровольців.

— То вже не великий клопіт. Можуть прохарчуватися й самі...

— Там покажеться. Тож поспішіть, ротмістре, — сказав Панфилов на відхідному.

Задоволений, що так сталося, пішов Паволоцький до двірця. Селяни ще здалеку його побачили і кинулися на зустріч.

— А ми вже й очи прогляділи за вами, думали, що не прийдете. До нас городовики тут чіпаються, документів доходять, а вони якраз у вас...

— Правда! — згадав Паволоцький, — і як я міг забути? Та нічого, якось ви їх спекалися. Я забарився у найвишого тутешнього начальства. Зараз поїдемо, хлопці. Підіть закупіть собі харчів на два-три дні — додав, винявши грошей.

— У нас є й свої гроші, — відмовився Петро.

— Свої придадуться й надалі. Беріть, та порайтесь скоріше. Чи правда, харчів можете купити дорогою на жидівському базарі. Підемо на товарову, це недалеко. Стоїть там ешалон донців.

Дежурний по ешалону старшина, осаул¹²), розмістив хлопців серед нестроєвих. У кожному вагоні містилося вісім коней і один-двох козаків — чергових. Для людей додані окремі товарні вагони, виглядом нічим не відмінні від кінських, але нашвидко оборуудовані для приміщення людей. Від безділля козаки снували по стації, зачіпали розмовами цивільних. Інші сиділи в дверях вагонів, сиплючи жартами по адресі товаришів на стації, треті завзято лускали насіння, майстерно випльовуючи лушпиння. У чеканні сигналу відїзду поїзду кожний вбивав час, як було йому найбільше до вподоби. У вагоні, де примістилися односельчани Паволоцького, було зо двадцять обозних

старших вже віком людей. Всім подобався сумний Дегтеренко, може тому, що й вони тужили за рідинами. І хоч тугу старанно ховали, то інстинктивно відчували причину суму товариша недолі. Кожний виявляв йому співчуття, один сердега-обозний відступив йому своє місце на нарах, коло вікна, пояснивши, що Дегтеренко тільки що з дому, дорогою розглядатиме околиці, то й про рідню менше думатиме...

Загально беручи, значна кількість селян-хліборобів, до якої народности вони не належалиб, вважають ближчими собі селян іншої народности, чим робітника чи інтелігента народности своєї. Однакові умовини життя ⁹виготовили у них риси характеру питомі тільки селянам. Селяни гостинні, м'якого серця, правдиві, худобу навіть люблять більше, чим члени інших суспільних клас самі себе взаємно. Наприклад: селянство українське та московське відоме зо свого антисемітизму. Але на Білорусі й Україні значне число жидів займалися хліборобством і з міськими жидами взаємин майже не втримувало. Натомісць заприязнювалося з селянами, переймало їхній уклад життя, коли й різнилося чим, то хіба святкуванням суботи. У нещастях виявлювали співчуття не словами, а й ділом, помічу, чи то "жидови", чи то "гоєви". Тим більш козаки, сини вільних степів, у свідомости котрих ще не завмерли задуми Степана Разина, Омеляна Пугачова¹³) та Кіндрата Булавина, їх боротьби за покривджений люд. Малюють козаків напівдикими, безсердечними... І правда, кожне подавлення селянських розрухів в Росії не обходилося без участі козацтва. Та винні у цьому не козаки, а ті, що вщепили їм беззастережений послух начальству, неправдиве розуміння віри. Хіба їм одним тільки? Друге — усмиряючи бунт вони мстилися на московському народі за підбій тим народом їх вільних степів, за знищення козацького вільного устрою. Безперечно, і матеріяльний достаток служив не аби якою причиною послуху. Донці належали до категорії людей, що вбивання ворогів "Божого помазанника" — царя і віри православної вважали заслугою у Бога, бо так їх навчили... Адже і Разин і Булавин і Пугачов билися за царя — проти бояр, що царем коверзують.

Але козак не може вбити — скажім — коня; це тяжкий гріх у його переконанню. Донці не пропускають слу-

жби в церкві, кожного року сповідаються, не стануть їсти скоромного в піст — хоч би їх примушувано. Та колиб котрому з них прийшлося стерегти свого арештованого батька, а той батько втікав би, він міг би його застрілити. Це його обов'язок супроти царя і віри православної, бож ворог царя є ворогом Бога...

Поміж селянами і донцями зразуж установилися добрі відносини. Козаки, після взаємних розпитів, звідки, куди їде, чи жонатий, — цікавилися причиною суму Дегтеренка. Коли той щиро розповів — молодші добродушно сміялися:

— Пусте! — казали. — Жінки проживуть і без нас. Не сумуй, з нас бери приклад, брате... Тиж молодий!

— Щож тут за сміх? — обставали за Дегтеренком старші. — Що чоловік дітьми журиться?

• — А чому ми не журимося? Журба не pomoже. Тай жінок не вхопить, коби ми вийшли ціло. А, зрештою, і нам прийдеться тільки раз вмирати...

— Добре нам казати! Землі подостатком маємо, без найманих робітників не обходимося. Селяни що інше. Не до сміху, коли дітям їсти нема чого. Тай до служби тяжко привикати. Козак змаленьку вчиться, та й то тяжко їхати Бог зна куда.

— А, ви дідугани! Вам на печі тільки сидіти та боки вигрівати. А нам хоч за море... Скрізь можна жити.

В сусідному вагоні заграли на гармонії й кількох молодших пустилися вприсядки. Обозні, забувши родини і війну, обступили танцюристів, підбадьоруючи їх викриками й свистом, притупували й собі ногами. Заняті танцюристами не чули, як надійшов паротяг. Схаменулися тоді, коли паротяг, чіпляючи вагони, пхнув так, що вони трохи не попадали. Трубоч загравав сигнал сідати. За кілька хвиль потяг рушив повільно, прискорюючи з кожним ментом хід. Наздогін бігли спізнені, вскакували в перший ліпший вагон і ще звідти вимахували шапками зістаючим. На прощання — заграли модний вальс — “На сопках Манджурії”. Сумна мелодія навівала такий же настрій на відїзджаючих і на зістаючих. Сміх і розмови замовкли, запанувало пригноблення. Десь в тайниках мозку ворушилося питання: че доведеться вернутися з того страшного, невідомого заходу? Всі сумно похнюпилися. Тільки поїзд

байдуже вистукував колесами, в такт вальсу, міняючи такт на стрілках:

— Так-так-так... так-так-так... так-так-так... так було, так буде... так було, так буде... — Сапав і стогнав, видмухував клуби чорного диму, з синами тихого Дону прямуючи на захід, де сціпилися уже в борні двоголові, крилаті, чорні потвори...

VI.

До бійки трьох орлів у перших же днях прилучився французський півень. Але птах цей не високо літає, то ж відчув перший силу кігтів німецького орла. В кілька днів по проголошенню війни, німецька армія, нарушивши нейтральність Люксембургу й Бельгії, чим поставила їх в ряди своїх противників, з'явилася в околицях Парижу. За Бельгією обстанув британський лев, розганявся до скоку. А тимчасом німці обома крилами просунулися далеко на захід, взявши французську столицю в кліщі. Простір не більш сотки кілометрів розділював крила німецьких армій. Уряд Франції виїхав у Бордо, звідтам наказував боронити столицю до останньої можливості. В той же час головний командант, маршал Жофр, видав наказ столицю залишити. Уряд і головна команда потратили голови і командант нашвидко зорганізованої двістатисячної групи оборони Парижу, генерал Галієні, не знав кого слухати. Ще через день-два крила німецької армії зійшлися б, повторилися б Седан і Мец з 1871 року, а тим самим війна на заході закінчилася б. Розгромивши Францію, Німеччина від англійських островів держала б сильну заслону, а всіма силами швидко упоралася б з Росією. Тільки доля судила інакше.

На сході центральні держави так само досягли успіхів. Австрійська армія по цілому фронті перейшла на російську територію; місцями загналася у глиб російської імперії на пів сотки кілометрів, занявши Замостя, Білгорай, Томашів, Грубешів, Сандомир, Кельци, Володимир Волинський, а на скрайно правому крилі, 4-го серпня, здобула Камянець Подільський. Німецька армія ще за кілька годин перед проголошенням війни перейшла російський кордон і захопила губерніяльне місто Каліш. Кількадневним маршем сфорсувала ріку Варту й посунулася до Ви-

сли, безпосередньо загрозивши Варшаві й рядові надвислянських укріплень. Тут настав перелом.

На рятунок союзників Росія, не скінчивши навіть мобілізації, розпочала наступ по всьому двох тисяч верстному фронті. Головна команда надавала величезне значіння наступови на Східню Прусю, щоб тим стягнути на себе частину німецьких корпусів з Франції і Бельгії. В прибалтійських і північно-польських губерніях сконцентровано дві кращі 1-шу і 2-гу армії Рененкампа і Самсонова. Наступаючи під прямими кутом на захід і північ, армії ввійшли в район озер. Упоєні першими перемогами команданти армій перли війська вперед. Про закріплення, або хоч докладний розвід заплля не подумали. Штаби армій перейшли на німецьку територію в Йоганбург і Сольдав, безпосередньо за смугою фронту, звязок зо штабом фронту перервано; не наладнано звязок і поміж частинами через непомірну рухливість штабів. Всі, від рядового до найвищого команданта нерозважно сунули вперед, опановані “шапко-закидательним” настроєм. І самопевність ту негайно покарано...

Російські армії загрожували обходом Кенігсберга і Торна. Німецький головнокомандуючий фон Притвиц видав наказ відходити на р. Вислу, а тиловим частинам і тяжкій артилерії на ріку Шпре, у район Берліна. Занепокоений російськими успіхами кайзер стягнув три корпуси з французького фронту. На місце Притвица призначено Гіндербурга. Вже на третій день по прибуттю з Франції корпусів, німецька армія перейшла у контрнступ, а ще через день російські війська панічно відходили. Брак звязку, незнання терену і нескоординованість дій — поставили російську армію в катастрофічне становище.

По страшній поразці під Гринвальдом-Таненбергом, приперта до озер, російська армія мусіла піддаватися у складі цілих корпусів, до бою не розвинувшись. В цей же час корпуси армії Рененкампа вели бої всього у чотирих-пятьох верствах від місця піддання, на ще гірших позиціях і все таки пляново відходили. З трьох сот-тисячних армій ледви вийшла третина оголомшених катастрофою, потребуючих довгого відпочинку і реорганізації людей. Коло двіста тисяч пішло в полон, півторасти тисяч впало на полях бою або потопилося. Ці страти — протягом чотирих-пятьох днів, на порівнюючо невеликому відтинку території

між Балтиком і губерніями Царства Польського. У відступі закінчили своє існування дивізії. Згинув командуючий другою армією, генерал-адютант Самсонов. Нач. штабу, генерал Постовський і команданти корпусів Ключев і Прерженцев попали в полон. Порівнюючо цілим вийшов гвардейський кінний корпус Хана Нахичеванського. Німецькі війська знову загналися на російську територію і Росії вже ніколи не пощастило німців відбити. Боевий запал погас безповоротно, тільки генералітет, при всякій нагоді, накликав “закидати німців шапками.”

Чого не доконала збройна німецька сила — доконала зрада. Два німецькі корпуси під Сувалками загналися в мішок. Наступник Самсонова, генерал Фог з своїм штабом подбали, щоб корпуси спокійно з мішка вийшли. Викрилася зрада полковника жандармів Мясоєдова. Мясоєдова повішено, але фронтові це не допомогло. Для підбавлення “сірої скотини”, вояків, розпущано вістки про “чуда” Матері Божої. Не допомогли й чуда. Тільки російське вояцтво своїм життям і кров'ю уможливило “чудо на Марні”.

Справді, трудно було російським військам здобути успіхів, коли запілля кишіло німецькими агентами, командні верхи обсажені німцями, щойно з вибухом війни позмінювавши з “височайшого дозволу” імена на сто відсотково російські. Штурмер став Афрасімовим, Саблер, обер-прокуратор синоду, тобто найвищий керівник російської церкви — Десятським, Цейль — Палтовим... Рідний брат команданта 22-го російського корпусу, фон дер Бринкена, командував корпусом з німецького боку, на тому ж відтинку фронту. Брат другого корпусного команданта, Бредова, командував у німців дивізією. Фог видав до армії відозву, таку ідіотичну, що мабуть світ ще другої такої не бачив... Та відозва звучала:

“Салдати! Нехай кожний з вас забє тільки чотири німці і тоді наша славна армія винищить чотири армії німецькі і ми переможна вступимо до Берліну. Памятайте! Кожний тільки по чотири німці! А хто забажає й більше — не забороняється...*)

Чесні російські старшини німецького походження несли свій обов'язок совісно, назвищ не міняли і походження не таїли. Ті, що не зірвали ще духової єдності з Німеччиною, найшовшися між Сцилою і Харібдою — обов'язком та присягою і кровними почуваннями — покінчали самогубством.

З оголошенням війни, один з командантів пограниччя, полковник, застрілювався перед самим боєм, зіставивши записку ляконічного змісту: — Німці мої брати і битися з ними не можу. Рівно ж і Росії зраджувати не хочу. Найкращий вихід — смерть. — Підозріння в нелояльності спричинило й нагинки, хоч виявилися зрадники й такі, що кровного споріднення з німцями не мали, з жінкою воєнного міністра на чолі. На західньому фронті оперували 10, 9, 5 і 4-та російські армії з перемінним успіхом.

На південно-західньому фронті 8-ма і 3-тя армії без особливих зусиль відперли австро-угорців. З ними мандрувало покищо воєнне щастя. Протягом кільком місяців російська армія стала у підніжжя Карпат, наскоками загаялася на угорську територію, тільки вдержатися там не змогла. Карпати показалися тим давнім Рубіконсом, непосильним для переходу багатоміліонувій російській армії.

Воєнні події розвивалися з застрашаючою швидкістю, а з Росії доходили дивовижні чутки. Говорили про ворохобні, про випадки вбивства дітей мобілізованими батьками, про відмову поодиноких старшин від військової служби, про суд над німцями однорічниками- яким доведено шпюнажу, але покрила їх цариця Олександра Федоровна. Чутки годі було перевірити, невідомо з яких джерел вони походили, але вони вперто проникали в гущу прикордонного населення, захоплювали розум. Преса, зо свого боку, доносила про загальний патріотичний настрій, про підйом духа мобілізованих, не обійшлося й без ворожби. Якись "праведні старці" пророкували повну перемогу російської зброї й кінець війни через три місяці. І тут же суперечна, нелегальна чутка, немов таємничий Григорій Нових (Распутін) перестерігав царя — "в імя спасіння Росії і династії, якою вгодно ціною оминати війну.*) Вояцтво, ще боїв не бачивши, жило цими чутками і падало духом. Та стереотипові — "віра, престіл і батьківщина", хоч на третьому аж місці, ну, й присяга — стримували від дезерції.

З початком боїв виявлялися відвага й боеві здібности старшинського складу. Ті, хто в часі спокою скрізь і всюди були першими, ні на йоту не відступали від військових правильників, чи не найбільшу увагу звертали на виправку і зовнішній вигляд вояка, — у боєвих обставинах цілковито губилися. Переконалися, що в бою, крім знання артикулів, треба ще посідати здоровий змісл, вміння швидко прино-

ровлюватись до вимог хвилі, часом всупереч всім артикулам на світі. Почалася “проща” старшин у резервові частини, до улюбленої муштри, видумувалося різні причини для довготривалих командировок; а то просто випрошувалося у лікарів посвідку на якусь хронічну хворобу, подавалося рапорт: “службу його величності нести не можу,” тай так уникалося фронтових тарапатів. Команданти воліли позбутися непотрібного старшинського балясту і перешкод боязливим не чинили, очевидно з бажання підняти старшинський склад на вищий бойовий ступінь. Старшинська половина висівалася, а зіставалися високоякісні, багато обдарені старшини, яким можна безпечно доручувати вояцькі душу й тіло...

Окрему гусарську бригаду на терені війни злучено з окремою уланською у Сводную кінну дивізію*) під командою генерал-хорунжого Абрама Михайловича Драгомирова,*) дотогочасного команданта гусарської бригади. Дивізія на три четвертини складалася з уроженців українських провінцій, не виключаючи й старшин. Але більшість з них своє “малоросійське” походження затаювали. В полках зустрічалися відомі в українській історії імена — Лободів, Биховців, Дорошенків. Меншість старшин складалася зо сметанки усіх підвладних Росії народів — від німецьких баронів та польських графів з України, до кавказьких ханів і князів. Служили й чужоземці: греки, серби, болгари, перські мурзи, ба і герцог мадридський, принц Дон Гайме Бурбон, два князі Карагеоргієвичі — Павло й Микола*). Цей інтернаціонал дався особливо пізнати в чернигівському полкові, найстаршому в російській армії, в якому служба задовляла гонорову пиху не тільки імперської аристократії, але й нащадків князів та гетьманів України. Причиною тяги до чернигівського полку було ще й те, що полком аж до 1913 року командував великий князь Михайло Олександрович, рідний брат царя, і незалежно від підвищення, числився на службі в полку його шефом. На старшин ті причини впливали настільки, що вони зрікалися вищих посад по інших кінних полках, щоб не бути лиш переміщеними.* Сотнями командували булавні старшини, часто полковники, молодших старшин приходилося по півтора десятка на сотню. Крім того був великий відсоток заводових підстаршин з десятилітнім службовим цензом.

З Холму Сводна кінна дивізія, у складі 17-го чернігівського й 18-го ніжинського — гусарських та 16-го новорухангельського й 17-го новомиргородського — уланських полків і двох кінно-артилерійських дивізіонів оренбурзького козацького війська, вирушила на південь, на Грубешів-Потурчин, де по відомостям штабу армії велися бої. Дивізія посувалася з усіма мірами остороги, наче у ворожій країні. Фронт слабо обсаджено частинами варшавської округи і паном ситуації була покищо армія австро-угорська, хоч і відбита на відтинку Володимир Волинський - Замосте - Білгорай. Відступаючи австрійці могли залишити засідки, або з'явитися несподівано у російському заплілі. Чернігівський полк з кінною батареєю йшов у авангарді, що мінути готовий розвинути у бойові лави. Господарський відділ залишився з головними силами. Вислано бічні розізди для освітлення місцевости і чоловічий розізд-заслону зо скорострілами під командою ротмістра Павлоцького, — обзнайомленого з усякими несподіванками боевої обстановки, — і завданням, при можливій зустрічі з ворогом ввязатись у бій і тим дати змогу позаду йдучим частинам належно до бою підготуватись.

Вправо, далеко на заході, безперестанно ревіли гармати, цокотіли скоростріли, на південному відтинку панувала тишина. Часом зривалася рідка стрілянина, покривана цокотінням одинокого скорострілу. Раптово схоплювалася й уривалася, наче б вороги пересувалися на нові позиції, або котрась зо сторін відбивала наступ.

Павлоцький прислухувався стрілянині, старався розрізнити по чийй стороні такає скоростріл, але не міг. Ухо не привчилося ще розбиратись у малопомітних з віддалі відмінах звуків. З кожною чверть години їзди стріли ставало чути виразніше. Кожному гусареві приходила в голову підсвідома думка: — Ось, він, фронт! Там гинуть люди з тієї й нашої сторони. Може й неодному з нас доля судила ще нині вмерти... Перші бої звичайно завзяті... — Мовчки приглядався кожний своїм товаришам, по зовнішньому вигляді сподіючись відгадати, кому призначено бути вбитому, — адже кажуть, що людина небезпеку передчуває — і в надіях заводилися. Обличчя гусарів сумно-поважні, та спокійні. Пригадувався проклін з пісні: — Бодай тебе, козаченьку, перша куля не минула! У спокійні часи вояцтво чує не раз такі побажання від перекупок, від

обдурених міських куховарок та покоївок, але не звертає на проклин ніякої уваги і аж тепер, на передодні боїв, починає розуміти зловіщій його зміст...

Проїздили селами, тільки війська ніде не бачили. Здалеку ще відділ завважували діти й перестрашені, що мога летіли в село, викрикуючи:

— Москалі їдуть! Москалі їдуть!*)

Було якесь свято, чи неділя. На крики виходили з хат селяни, жінки й дівчата і зацікавлено, а разом з острахом приглядалися наближаючому відділові, — готові від першого окрику чкурнути до схованок, які вспіли вже собі приладити. Вигляд добірних, гарно убраних гусарів притягав очі жіноцтва. Відділ мовчки проїздив вулицею, а за ним летіли голосні завваги:

— Але ж бо й хлопці! Як дуби! Оце військо, я розумію... Дивіться, штани червоні, ще й з жовтим, червоно-жовті кашкети... От хлопці!

— Та вже ж, не піхотинцям рівня. Дивіться, які гарні!
Це мабуть самі офіцери...

“Чар однострою” всемогуче впливав на темне, забите жіноцтво Холмщини, чи не найтемнішої закутини з усіх українських земель. Жіночі почуття всюди й завжди однакові, чи в магнатських палатах, чи в найбіднішій хатині, в культурному двадцятому столітті, чи в півдикому десятому. Різниця в тому, що ті перші вміють ховати свої почуття.

Чоловіки цікавилися більш матеріяльними речами. Любувалися гладкими кіньми й довгими списками гусарів, подивлялися могутність далекого “білого царя”, в незначному добре удержуваному відділі добачуючи господарність і олицетворення тієї могутности. Не розуміли, що можна зробити такою довжелезною палицею й допитувались один одного:

— І як вони цими списками б'ються?

— А так, — пояснювали бувалі: — Наниже кількох на спис, тай перекидає позад себе. Не бачите, які здоровці?

— Де ж то може бути! — не вірили перші. — А хто ж би їм ставав у ряд? Немає дурних...

Дехто з селян будував уже й пляни, що він робив би, коли б мав пару таких здорових коней.

— Мой!... Я їздив би у фірманки з жидами. За день

два рази зїздив би до міста. У війську такі здорові коні тільки харч глумлять...

— Це царські коні, — заперечували інші, — при звичаєні все на вівсі. У нас подошли б швидше, чим наші шкапи. Що в нас за харч? Раз на день підсиплеш жменю вівса чи жита в січку. Кормимо коней батогами.

— Не подошли б, не бійтеся... Літом пасовища не бракує, а зимою...

— А зимою і нас поїли б зо шкірою. Де мужикові таких коней? У війську нічого не роблять, їдять що разу овес, чистять їх, доглядають... Та наші хліви вони розвалили б.

Гусари посміхалися, чуючи такі балачки. На виїзді з села Паволоцький запитав гурт селян, чи далеко ще до кордону, — їхали вже здовж кордону у полуднево-західньому напрямку. Запитані ніколи не бували мабуть поза межами свого села, або таких незнайків вдавали. Здвигаючи раменами, відповідали:

— А Бог же його знає, пане. Навпростець, то недалеко, а по дорозі може десять, а може п'ятнадцять верств буде. Дві добрі милі*), може з гаком.

— Що то таке гак? — недоуміваючо, в один голос питали помічники Паволоцького — високий штабс-ротмістр Алібеков і маленький, дитинного вигляду, поручник князь Вачнадзе, оба кавказці.

— Гак, — сміючись відповів за селян Паволоцький, — це така селянська міра віддалі. Однозначного цьому вислову не зустрінете в ніякій галузі математичних наук, хіба в астрономії. Вживається тоді, коли не встані означити віддалі між двома пунктами точно. Не треба змішувати гак-міру з гаком, таким залізним крючком, або з гачком, як от у вішалці на шмаття. Гак-міра буває різна: Нам до кордону може бути дві й пів милі, а може й чотири-пять.

— Пан ротмістр виклав нам цілу лекцію про гак! — сміявся Вачнадзе.

— Та й добре ж розвідувати в цих селян! — сміявся й Алібеков. — Скаже тобі з гаком і будеш їхати пів дня або й більше.

— У нас повинні бути мапи — двох верстки. З десять верстки годі означити простір, — заклопотано сказав Паволоцький. — Та, щось штаб армії прислати їх нам не потрудився, тож мусимо розпитувати селян.

Кавказці жартували з гаку, а Паволоцький розпитував далі:

— А до Телятина, як задалеко? Був хто з вас у Телятині?

— Були! — озвався один. — Та ж то, рахувати, під самою границею. Недалеко за Телятином і пограничники стояли. Більш милі звідси, а може й ні..

— А може з гаком? — дразнився Алібеков.

Запитаний похмуро подивився на “паничів” і сказав:

— Ні, це вже певно. Не більше, як вісім верств. Так би й питали, до Телятина, то ми знаємо. А кордон хто його знає, де він. Руська піхота пішла туди ще вчора. У нас ночували обози, може дві години туди виїхали.

— Були ж австрійці в вашому селі?

— Та були, чоловік може пятьдесят. Два дні в нас стояли. Але то якісь наші. Балакають по нашому, навіть моляться. Одна віра, рахувати. У нас і не билися, а за Телятином стріляли... Вчора там щось горіло.

Зо слів селян Паволоцький зрозумів, що на відгинку з ворожої сторони діють галицькі частини. Австро-угорська влада, можливо, навмисне чинила так, аби здобути симпатії населення російської України. Відхід обозів до кордону свідчив про успіх наступу російських частин вже на території Галичини. Виславши звітження, відділ рушив далі з наміром у Телятині зробити перепочинок і обід.

За несповна півтори доби відділ проїхав коло вісімдесять верств, коні й люди, ще не призвичаєні до далеких маршрутів, потомилися. В Телятині побачили перші овочі війни — кільканадцять спалених селянських хат. На згарищах зісталися піврозвалені печі та кавалки чорних обгорілих стовпів. Бездольні господарі ті кавалки збирали, наче б вони могли ще на щось придатися. Інші копали землянки.

На майдані коло церкви, стояли навантажені військові вози, двоколки з набоями, швендялися москалі, стояли привязані до плоту коні в запряжках. Тут пахло вже дійсною бойовою обстановою — все було на поготівлю. Вразі тривоги обоз за дві-три мінути міг вирушити. Відділ зустрінув якогось підхорунжого, певно начальника обозу, — цей пояснив, що сотні переслідують відходячого ворога в трьох кілометрах від містечка. Гусари спішилися, кожний звільняв попруги сідла. Згодом коней повели до

водопою, а тоді кожний випорожнював сакву з вівсом, добував з кобур галети*) і консерви і стоячи підкріплювався сам, з конем одночасно. Ще не встигли хлопці пообідати, а вже надійшов полк. Тут задержався на обід. Відділ Паволоцького вирушив далі для забезпечення авангарду від несподіванок. Проминула ще з година їзди. Здалеку поглянули гусари різнобарвно розмальовані будки при дорозі, збоку стовпи з написами "Росія" на одному і "Oesterreich-Ungarn" на другому. Вузенька смуга землі розділювала Україну на володіння двох великих держав...

— Кордон, панове! — Звернувся Паволоцький до старшин. — Може перепічемо ще на російській землі.

— Переїдемо кордон, пане ротмістр, — прохали ті. — Слава буде, що ми перші з дивізії перейшли границю*), хоч без бою, а все ж... По обіді нас може змінять.

Через хвилю відділ трійками переїздив на територію наддунайської імперії. Кожний поглянув на російського орла, що розпростерлими крилами наготовився захопити й сусідню землю. Австро-угорського вже вспів якийсь салдат замазати. Настрій відділу піднісся. Повінь думок нахлинула на команданта. Адже він ішов завойовником на землю Романа й Данила; він, їх далекий нащадок. Йшов не визволяти й прилучити до Києва, матері руських міст, а до холодної Москви-мачухи, ніс галицькій землі може гіршу неволю, чим австрійська.

Відділ зник серед галицьких піль. До кордону надійшов чернигівський полк. Стародавній малиновий прапор з архангелом і золотом вишитим сонцем на блакитному шовку повільно зближувався до кордонної смужки землі. Та не грали козацькі сурми, не кричали "славу." Срібні труби музичної команди виводили голосне "Боже царя храни", співали славословія руському цареві гусари... А поперед прапору, на дородному коні, їхав також нащадок князів і боярів України, нащадок від України відчужений ще його прабатьками, полковник Василь Сабурів...

Ніхто з чернигівців не сподівався, що через неповний рік вони повертатимуть знову на землі російської імперії, тільки не вкритими славою переможцями. А багатьом прийдеться зложити свої кости у ворожій, та рідній землі.

(Далі буде)

*) Дрихнуть — куняти.

10) Храповицький, пізніше, за гетьмана Скоропадського митрополит київський.

11) Майор у козацьких частинах. В регулярній армії такої ранги не було.

12) Осаул — поручник у козацьких частинах. Ранги — хорунжий, підосаул, осаул, сотник, військовий старшина, підполковник і полковник.

13) Російська царславна історія Пугачева виводить неписьменним хорунжим козацьким та переочила, що Пугачев, назвавшись німцем, царем Петром III, мусів німецьку мову знати. Козацькі дослідники Пугачовщини довели, що Омелян Пугачов не хорунжий, тільки козацький полковник, людина, як на ті часи добре освічена, володів чужими мовами.

14) Відозва автентична, проголошено її навіть у наказі до армії. Нижчі формації той наказ опублікувати посоромились.

15) Згадує про те у споминах і Жан Жілер, учитель дітей Миколи Другого.

16) Трохи пізніше названа 16-ою кінною дивізією.

17) А. М. Драгомиров — найстарший з п'ятих синів київського генерал-губернатора, признався, як і батько, до українства. По двох роках командував північно-західним фронтом. З того становища багато допоміг українським військовим з'їздам і за кару позбавлений командування.

18) Павло — регент югославського королівства.

19) У значінню — вояки. Тільки так у Сх. Україні розуміли вислів — москаль. На означення народности кажуть москвин, кацап.

20) Російська миля рівна 4 і $\frac{5}{8}$ англійських миль.

21) Сакви — мішки на одноденний запас вівса, вміщуються на передній дузі сідла; кобури — ремінні торби на річі кіннотчика по бокам задньої дуги сідла; галети — коржики, печені на салі або маслі.

22) Перехід кордону* зазначувався у послужних списках.

ЧИТАЧАМ ПІД УВАГУ

З важних причин число 6, за місяць березень, спізнилося. Тимто 6 і 7 число (березень-квітень) виходить разом на 52 сторони, а не 36 як досі. Дальші числа виходитимуть по можливості регулярно.

В Зальцбургу, Австрія, на черговому зібранні комуністичної партії мав відбутися доклад на задану з Москви тему. Докладчик, старий комуніст-німець, заявив зібраним, що докладу він не буде робити, по тій причині, що його син щойно вернувся з совітського полону, й після синового докладу — батькові не зостається нічого іншого, як порвати й кинути членську книжку компартії. Зробив так і забрався.

Дуже шкода, що ніодного такого гідного комуніста нема серед українців.

* * * *

Молитва модерної дівчини: О, Пресвята Богородице! Ти, що зачала сина без гріху. Пішли мені свою ласку, — грішити, але не зачати.

Літопис Історичних Подій по Державах

Зібрав Ол. Луговий

КАНАДА

(Продовження)

1915. 22 квітня. Бій на Іпрі, 24 квітня бій коло Ст. Джуліє. 21 травня до 15 червня великі бої у Фестуберт. Тайні правила єпископа Будки.

1916. 1 лютого. Згорів парламент в Оттаві. 1 липня бої над рікою Сомма. 4 - 5 серпня — Перший Український Народній Зїзд у Саскатуні. Засновано Інститут Петра Могили.

Ген.-губернатор — князь Девоншайр, від 11 листопада 1916 до 11 серпня 1921.

1917. 9 квітня. Здобуто Вімі Рідж канадійськими військами.

11 липня. Православний собор у Канаді, 19 священників.

20 вересня. Позбавлено горожан ворожого походження права голосу. Право голосу жінкам.

12 жовтня. Спільний (ліберали й консервати) уряд у Канаді. Сер Борден далі премієром.

6 грудня. Експльозія в Галіфаксі, багато вбитих.

27 - 29 грудня. Другий Український Народній Зїзд. Осуд діяльности єпископа Будки.

1918. Березень. Бій на Сомі.

21 червня. Українське Православне Братство в Канаді.

18 липня. Наступ Союзників на західнім фронті.

12 серпня. Бій в Ам'єн.

30 серпня. Сканітулювала Болгарія.

6 жовтня. Німеччина просить згоди.

31 жовтня піддалася Туреччина.

11 листопада. Піддалася Німеччина й Австрія.

1919. Умер сер Вилфред Лоріє, 17 лютого.

17 липня. Угода Українського Православного Брацтва з митрополитом Платоном і архієпископом Олександром Немиловським зо ЗДА.

20 грудня. Заїснувала Канадійська Національна Залізнична Компанія. (Сіенар). Злучилися залізниці — Канадійська Північна, Трансконтинентальна, Гренд Тронк та Міжнародна.

28 грудня. Український Православний Собор у Саска-

туні. Заіснувала Українська Православна Церква в Канаді, під управою сирійського митрополита Германоса.

Премієр Артур Мієн, від 10 липня, 1920, по 29 грудня, 1921.

1920. 29 листопада. О. Копачук, з Буковини, адміністратором У. П. Церкви в Канаді і ЗДА. (пізніше перейшов в уніятво).

Ген.-губернатором — ген. лорд Бінг ов Вімі, від 11 серпня, 1921, по 2 жовтня, 1926.

Премієр, В. Л. Мекензій Кінг, від 29 грудня 1921 по 28 червня, 1926.

1924. 13 лютого. Прибув на американський континент архієпископ У. П. Церкви, Іоанн Теодорович.

17 липня. 4-ий Собор У. П. Церкви в Канаді визнав архієпископа І. Теодоровича головою Церкви.

Премієр, Артур Мієн, від 29 червня 1926, по 25 вересня 1926.

1926. Перший посол-українець до доміняльного парламенту, М. Лучкович.

Премієр, В. Л. Мекензій Кінг, з 25 вересня 1926 по 6 серпня 1930.

Ген.-губернатор, граф (вайкавнт) Веллінгтон ов Ратон, від 2 жовтня 1926 по 4 квітня 1931.

1927. 1 липня. Безпосередні взаємини урядів Канади і Британії. (До того часу через особу генерал-губернатора). Канада членом Ліги Націй. Перший посол ЗДА у Канаду.

1930. В. Ладика єпископом української греко-католицької церкви в Канаді.

Премієр, Ричард Бенет (пізніший граф Келгарі), від 7 серпня, 1930, по 23 жовтня 1935.

Ген.-губернатор, Ирл Бесборо, від 4 квітня 1931, по 2 листопада 1935.

1931. 12 грудня. Вестминстерський Статут, рівність парламентів Британії й Канади.

1935. Заходи архієпископа Іоанна Теодоровича в справі визнання Української Православної Церкви в ЗДА і Канаді царгородським Вселенським Патріярхом. Непорозуміння й суди між сторонництвами.

Премієр В. Л. Мекензій Кінг, від 23 жовтня 1935.

Ген.-губернатор Лорд Твідсмюр ов Елфілд (визначний

письменник), від 2 листопада 1935 по 20 лютого 1940, (дня смерти).

1936. 20 січня. Умер король Юрій V.

11 грудня. Король Едвард VIII зрікся престолу. Королем Британії — Князь Йорку, Юрій VI.

1937. 12 травня. Коронація короля Юрія VI і королеви Єлисавети.

1938. 30 вересня. Конференція у Мінхені.

1939. 1 березня. Відкрито Трансканадійську Повітряну Пошту.

17 травня — 15 червня. Відвідини короля й королеви в Канаді.

10 вересня. Канада проголосила війну Німеччині.

17 грудня. Канадійські війська прибули в Англію.

1940. 10 червня. Війна Італії з Союзниками.

Ген.-губернатор Ирл Атлон, від 21 червня 1940, по 12 квітня 1946.

1940. 19 серпня. Загальна реєстрація в Канаді.

1941. 18 жовтня. Заведено в Канаді контролю цін.

15 листопада канадійські війська в Гонг Конгу, Китай.

1941. 7 грудня. Канада у війні з Японією.

1942. 6 травня. Будова шляху на Аляску зо ЗДА, через канадійську територію.

18 травня. Установлено тверді ціни на час війни.

19. серпня. Десант союзних військ в Діеп, Франція. Канадійці в більшості.

1943. 9 липня. Союзні війська, в тому й канадійські, захоплюють Сицилію.

3 вересня. Бритійсько-канадійські й американські війська висадилися в Італії.

1944. 11 лютого. Договір Канади з СРСР.

5 червня. Союзний десант в Нормандії.

16 серпня. Канадійці здобувають ряд міст.

1 вересня — Канадійці здобули Діеп і перейшли р. Сомму.

20 жовтня. Наступ Канадійських військ коло Антверпена.

1945. 8 лютого. Наступ на Німеччину.

8 травня. Піддалася Німеччина.

1 липня. Закон про бонус для дітей.

4 липня. Канадійські війська в Берліні.

14 серпня. Піддалася Японія.

Генерал-губернатор, фельдмаршал, граф (вайкавнт) Александер оф Туніс, з 12 травня 1946.

1946. Викрито большевицьких шпигунів в Канаді.

1947. Прибувають у Канаду українські скитальці.

Вересень-листопад. Прибули в Канаду митрополит Ларіон (проф. др. Іван Огієнко), єпископ Мстислав Скрипник, та проф. Д. Дорошенко, історик.

1947. 13 листопада Собор У. П. Церкви в Виннипегу. Єпископа Мстислава визнано головою У. П. Церкви в Канаді.

20 листопада. Подружжя престолонаслідниці принцеси Єлисавети з князем Единбурським Пилипом (грецьким королевичем).

НЮФАВНДЛЕНД (столиця Ст. Джанс)

1583. Серпень. Окупований сером Гомфрей Гилбертом.

1713. Утрехтською угодою признаний за Британією.

1728. Установлено кольоніальний уряд.

1832. Установлено власний відповідальний уряд.

1947. Переговори з Канадою з метою прилучення до Домінії десятою провінцією.

МЕКСИКО

500 літ до Христа. Цивілізація Маїв у Мексико і Центральній Америці, перша імперія Маїв.

960-1200 по Христі. Юкатанська імперія.

1090. Переселення Ацтеків.

1200-1450. Імперія Толтеків, столиця Тула.

1325. Засновано Мексико місто (Тенохтитлан).

1450. Імперія Ацтеків, столиця Мексико. Висока культура, віра в Найвищого Духа. Цісар-первосвященик вибирався на все життя. Бог — Гутзілопочтлі.

1436. Монтезума I цісарем (полководець свого дядька), 1436-1464 — цісар.

1464-1502 — Тузок — цісарем-первосвящеником.

1502-1520 — Монтезума II цісарем (родився 1462).

1512 — Понс де Леон у Флориді.

1517. Фернандо де Кордова відкрив Мексико.

1519. 21 квітня, страстна п'ятниця. Гернандо де Кортес з 569 еспанцями висадився в теперішнім Вера-Круз. (род. 1457, умер 2 грудня, 1547, перший губернатор). Еспанські оселі в Панамі.

1520. 30 червня. Умер від ран цар Монтезума II. (Підбив Центральну Америку, особисто керував дев'ятьма війнами).

1520-21. Гватемузін, небіж і зять Монтезуми II, обраний царем. (Діти Монтезуми: Петро, Марія, Леонора і Ізабеля — жінка Гватемузина. По смерті чоловіка — замужем за трьома еспанськими шляхтичами послідовно. П'ять родів де-Монтезумів в Іспанії, один графський).

1521. 13 серпня. Піддався Гватемузін. Всупереч присяги Кортеса — тортурований і повішений з принцом Такубою. Інк, Гарсіясо деля Вега, поет, (1503-1536), описав у поемі Флориду.

1550. Масова еміграція Еспанців до Мексика за сріблом. "Нова Іспанія" від Панами до острова Венкувер.

1553. Еспанський університет у Мексику. А. де Мендоза губернатором.

1568. По підозрінні в зраді стуртуровано сина Кортеса і мексиканки, Донни Марини, в місті Мексику. 300-літня еспанська неволя, часті повстання — жорстоко здушувані. Кара смерті за торгівлю з іншими державами до 1810 року.

1610. Засновано Леон, Центральна Америка.

1611. Еспанці вирізали племя Таламанка.

1810. 16. вересня. Повстання під проводом священика Мігуеля Гидальга в Гуанагуато, захоплено місто і укріплення. Мексиканець Папила ціною життя уможливив здобути укріплення. Еспанці вимордували жінок і дітей повстанців. (З повстанцями жінка губернатора, Жозефа Домінгез).

1811. Жорстока розправа з повстанцями. Частини тіл проводирів розвішані на пострах по всіх містах.

1817. Повстання проти еспанців. О'Доногі, останній еспанський правитель Мексика.

1821-22. Повстання проти еспанців. Генерал Лопез де Санта Анна здобув Вера Круз. Проголошення незалеж-

ности Мексика, прогнано Еспанців. Плян Ігуала — Мексико у злучі з Еспанією особою короля.

1821. 18 вересня. Мексико незалежною республікою.

1822. 12 травня. **Генерал Августин де Ітурбід** (в армії 10-літнім хлопцем) проголосив себе цісарем Мексика.

1823. Прогнано де Ітурбіда, Мексико республікою. Ітурбід в Італії.

1824. Ітурбід вернувся з Італії, цивільна війна.

1825. Де Ітурбіда застрілено, Мексико республікою.

1825-1833. **Вінцент Гвереро**, генерал, перший президент Мексика. Постійні заворушення. Генерал Лопез Санта Анна висуває проти Гверера ріжних кандидатів. (Бустамант, 1830 р.). Опісля проголошує себе президентом-диктатором.

1827. Заборона невільництва в Мексико.

1833-1844. **Антін Лопез де Санта-Анна** диктатором (род. 1795).

1835. Повстання в Тексасі проти Мексика.

1836. Перший конгрес у Коста Ріко, республік Центральної Америки.

1836. 21 квітня. Бій Тексасців в команді Сема Гюстона з Мексиканцями в Ст. Гіяцінто, Санта Анна в полоні, Тексас визнано незалежним, однак без права приєднання до Злучених Держав.

1837. Березень. Тексас республікою, Гюстон президентом.

1838. Війна з Францією.

1839-40. Непорозуміння зо Зл. Державами.

1841. Напад Мексиканців на Тексас.

1844. 12 квітня. Мексико вдруге визнає незалежність Тексасу. Заборона торгівлі зо ЗДА.

1844. Прогнано Санта Анну. Генерал Махія провокує війну зо ЗДА, виступає в ролі правителя Мексико.

1846. 13 січня. Війна Мексико зо ЗДА.

1846-50. **Генерал Параденас** президентом.

1846. 21 вересня. Атака Монтерей ген. Тейлором.

1846. 24 вересня. Піддалася мексиканська армія, перемиря на 8 тижнів.

1847. 23 лютого. Бій коло Буена Віста.

26 березня. Американці здобули Вера Круз.

14 вересня. Здобуто Мексико Ситі, генерал Квітмен правителем.

1848. 2 лютого. Мир зо ЗДА. Мексико втратило Каліфорнію і Нью Мексико, за 18 мільонів доларів.

1850-1855. **А. Лопез де Санта Анна диктатором.** Цивільна війна. Лопеза прогнано 1852, він вернувся 1853. 1855 прогнаний утретє, умер на вигнанні 1876. (По другим версіям убитий на Кубі, чи покараний на смерть еспанцями). 1854-1859. **Генерал Мігуель Мирамон** президентом (обрано Беніта Гуареза, але недопущено).

1857. Перша конституція Мексика. 5 лютого. Мексико федеративною республікою.

1858. Цивільна війна з генералом Золоагою. (Мирамон — клерикал, Золоага — радикал).

1859-1863. **Беніто Гуарез** — президентом (диктатор з 1861 року). Реформи, конфіскація церковних земель.

1862. Квітень. Франція проголосила Мексикові війну, до неї прилучуються Британія й Еспанія з ціллю примусити платити довги. Липень — французькі війська в Мексику. (Британія й Еспанія відкликали свої війська з Вера Круз). Цивільна війна в Мексику між стороництвами.

1863. Окупація Мексика французькими військами ген. Базаїна. Президент Гуарез у горах, поміч республіканцям зо ЗДА.

1863. Жовтень. Відродження монархії в Мексику.

1864. 12 липня. **Цісар Максиміліян і Шарлота** в Мексику. (Максиміліян Габсбург—властивий син Наполеона II, тому був невігідний Австрії, ні Франції, з причини, що Наполеон III також не був сином свого метрикального батька).

1866. Кінець війни з Францією, французи залишили Мексико.

1867. Цивільна війна.

19 червня. Республіканці розстріляли цісаря Максиміліяна і генералів Миромона (попереднього президента) та Махію.

1867-72. **Беніто Гуарез** президентом (ум. 1872). Реформи і цивільна війна, 1871 року.

1872-76. **Ген. Лердо Тексада** президентом. Цивільна війна, 1875, повстання генерала Діяза.

1877-1880. **Генерал Порфірію Діаз** президентом (род.

15 вересня 1830. 1863 — у війні з французами, 1867 — головним командантом східньої армії, ум. 1916).

1880-1884. **Мануель Гондалез** президентом.

1883. Відкрито Конору, давнє місто Ацтеків.

1884-1911. **Порфіріо Діаз** президентом-диктатором. Помічники Діаза, Вікторіяно і Адольфо Гуерти.

1907. Відкрито головну залізницю через Мексико.

1909. Великий землетрус, 10 тисяч жертв.

1910. Повстання Франческо Мадери, Діаза прогнано.

1911-1913. **Франческо Мадера** президентом. Реформи над поліпшенням життя простолюття.

1913. 8 лютого. Повстання Фелікса Діаза (небіж диктатора) і братів Гуертів.

23 лютого. Вбито президента Мадеру і його заступника Гоце Суареза, Вікторіяном Гуертою.

1913 до липня 1914. **Вікторіяно Гуерта** президентом (не визнаний сусідніми державами). 1914. 21 квітня. Американці захопили Вера Круз з метою недопустити помочі зброєю з Німеччини. Повстання Франческо Вилі проти Гуерти. Розрив взаємин зо ЗДА. Липень — прогнано Гуерту.

1914-1920. **Генерал Венестіяно Каранза** президентом.

1916. Експедиція за ЗДА проти Франческа Вилі, що вирізав населення в Колумбус, Нью Мексико, на території ЗДА.

1917. 5 лютого. Конституція в Мексику.

1920. 20 травня. Вбито президента Каранзу.

1921-1924. **Альваро Обрегон** президентом.

1923. 20 липня. Вбито Франческа Вилю.

1924-28. **Плутарх Калес** президентом.

1928. **Альваро Обрегон** президентом, убитий 17 липня 1928 року.

1928-1932. **Плутарх Калес** президентом. Генерал Абельяро Родригез — головний помічник.

1932-1940. **Лазар Карденас** президентом.

1939. 12 січня. Вбито генерала Кадильо.

1940-1946. **Мануель Авила генерал Камачо**, президентом, (род. 24 квітня 1897).

1942. 1 червня. Мексико проголосило війну державам вісі.

1947. **Алеман** президентом.

Ол. Луговий

Літопис Подій з Української Історії

(Далі)

Святополк I — 1015-1019. 1015, 6 серпня. Святополковими вбивниками замордовано над Альтою, коло Переяслава, князя Бориса-Романа Володимировича, в поході на Печенігів.

21 серпня. Дігнано і вбито коло Сколя князя Святослава Володимировича Святополковими вбивниками; могила під Гребеновим.

5 вересня. Вбито Святополковими вбивниками князя Гліба-Давида Володимировича під Смоленськом. Ярослав виступає проти Святополка.

1016. Похід Ярослава з Новгородцями і Скандинавцями на Київ. Святополк найняв Печенігів. Брат Ірини, Регенвальд з Ярославом.

(Тризуби в побудованій Регенвальдом церкві в Скарго, в середній Швеції).

Липень. Бій під Любечом над Дніпром. Святополк втікає до свого тестя в Польщу, Ярослав заволодів Києвом.

1017. Союз Ярослава з цісарем німецьким Генрихом II. Болеслав перетягнув Генриха на свій бік. Похід Ярослава на Польщу.

Воевода Герман Воята.

1018. Святополк і Болеслав польський з німцями, мадярами і печенігами йдуть на Україну. Ярослав над Бугом у Західній Волині.

Народився князь Володимир Ярославич.

22 липня. Погром Ярослава Святополком і Болеславом. Згинув князь Регенвальд. Ярослав з недобитками в Новгороді і Скандинавії. Згинув боярин Блуд, ворог Володимира Великого.

14. вересня. Болеслав і Святополк зайняли Київ. Поляки грабують Київ, вивозять тисячі невольників, родину і сестер Ярослава. Митрополит Іван просить не руйнувати населення. За поміч, Святополк дарує Болеславу червенські міста і Белз (заснований Кельтами).

1018-1019. Похід Ярослава зо Шведями й Новгородцями на Київ. За звязки зо Святополком Ярослав увязнює брата Судислава, князя Псковського. (Звільнений 1059

року він постригся в черці). Святополк утікає до печенігів. Князь Еймунд допомагає Ярославові.

1019. 8 травня, п'ятниця. Бій з Святополком над Альтою. Погром Святополка. Він утікає в Польщу і зникає з українського обр'ю. Союз Ярослава з Брячиславом Полоцьким, своїм небожем. Ісландська сага про бій з Святополком, присвячена Ярославові й Ірині, т. зв. Еймундова сага.

Ярослав Мудрий, 1019-1054. Народився 983 року. (Добре володів латиною, в боях поранений і нога зрослася криво. Якесь українська княжна замужем за Ладиславом Лисим, мадярським (мати Андрія і Левенти).

1020. У польському полоні помер 9-літній син Ярослава, Ілля, та воевода Константин Добринич, дядько Ярослава.

1020. Засновано Полоцьку єпархію і Юріївську (канівську). Засновано Витебськ.

1021. Аскольд Аскольдович князем в Овручі.

1022. Боротьба Тмутороканського князя Мстислава Сміливого з князем Редедею Касожським. Похід Ярослава на Берестя.

1023. Війна Ярослава з Мстиславом. Мстислав з Касогами й Хозарами здобув Київ, але осідає в Чернигові.

1024. Народився Ізяслав-Дмитро Ярославич.

1024. Ярослав у союзі з Гакуном Скандинавським, бій під Лиственном у Чернигівщині. Погром Ярослава.

1024. Воеводи Скандинавці, Еймунд і кн. Гакун на службі Ярослава.

1025. Угода в Городку. Поділ України між Ярославом і Мстиславом. Союз обох братів.

1027. Народився князь Святослав Семен Ярославич.

1029. Похід Ярослава і Мстислава на Тмуторокань.

1030. Народився Всеволод-Андрій Ярославич.

• 1030-1031. Брати відбирають від Польщі Белз і Червенські міста. Засновано Ярослав на Сяні. Собор Спаса в Чернигові. Королевич мадярський Андрій і Левента в Києві, Гаральд Сміливий норвезький у Києві, англійські королевичі Едвард (Конфесор) і Етельред у Києві (Червень — село Чермне над Гучвою).

1032. Народився Ігор Ярославич. Похід воеводи Улеба на Зирян.

1033. Умер Евстахій Мстиславич, княжич Чернігівський.

1034. Народився Вячеслав Ярославич.

1035. Умер митрополит Іван I, Теопемт митрополитом Київським до 1049 року.

Лука Жидята, перший українець єпископом (Новгородським до 1059 року).

Брами у Києві — Золоті, Лядські, Жидівські й Уторські.

1035. Погром печенігів. Укріплення по ріці Росі.

1035. Охрещено й поховано в церкві кости князя Ярополка й Олега Святославичів.

1036. Погром печенігів під Києвом.

1036. Останні варяги на службі Ярослава.

1037. Катедри Софії в Києві, Полоцьку й Новгороді. Благовіщенська церква над Золотими Воротами, монастирі Юрія й Ірини у Києві. Опіка над Казимиром Польським (Обновителем).

1037. 10 лютого. Умерла в Новгороді велика княгиня Інгігерда-Ірина. Народився князь Ростислав Володимирович.

1038. 12 лютого. Умер Мстислав Чернігівський. Ярослав обєднав усю Україну.

1038-1040. Походи Ярослава на Ятвягів і в Північну Литву. Засновано місто Юріїв (Дерпт) в Естонії.

Королевич Норвезький Магнус у Києві, Гаральд і Магнус правдоподібно близька рідня княгині Ірини. (Гаральд син Сигурда).

Школи на 500 дітей у Києві і на 300 дітей у Новгороді.

Ярослав одружився з Анною Грецькою. Допомога польському князеві Казимирові втихомирити князків. Одруження Казимира з сестрою Ярослава, Марією, а Ізяслава Ярославича з сестрою Казимира, Гертрудою.

1040. Монастирі: Івана в Галичі, Спаський на Раті, Онуфрія в Лаврові.

1043-1045. 11 червня 1043 Непорозуміння з греками за вихід до Чорного моря і похід Володимира Ярославича на Царгород. Погром Володимира на суші. Греки осліпили полонених на чолі з воєводами Вишатою й Іваном Творимиричем.

1044. Ярослав помагає здобути престіл Едвардові Конфесорові й одружує його зо своєю братанкою, мабуть доч-

кою Мстислава Володимирича. Дочку Єлисавету видає за Гаральда Сміливого, дочку Анастасію за Андрія Мадярського (королева Агмунда). У Єлисавети Норвезької дочки — Інгігерда і Марія.

(Описи грецького історика Юрія Кедрина).

1045. Умер Брючислав Ізясл. Всеслав Брючиславич князем Полоцьким.

1046. Умер новгородський князь Володимир Ярославич. Його діти — дочка і Ростислав.

Броди через Дніпро — у Витичеві, Зарубі й Хортиці.

1048. Посольство французького короля Генриха I (еп. Готіє Савейр і маркіз Гозелен де Шавіняк) у справі одруження з Анною Ярославною. ....

1049. 14 травня (Зелені Свята). Шлюб Генриха з Анною Агнесою в'Реймсі.

Руська Правда — перші писані закони в Україні, право кровавої помсти. Судебний устав Ярослава. Примусове шкільництво для вищих верств і бібліотеки.

1051. Початки Києво-Печерського монастиря. Умерла Анна Грецька.

1051. 6 вересня. Обрано першого українця, Іларіона, митрополитом Київським. Іларіон володіє латинюю. Визначний письменник, автор Похвали Володимирові, Приречення Віри і Молитви за Землю Русько-Українську. (До нього 2½ року без митрополита).

1051. 26 листопада. Відкрито Софійський Собор у Києві.

1052. 26 липня уродився Володимир Мономах.

14 вересня відкрито Софію Новгородську.

1054, 20 лютого. Умер Ярослав Мудрий. По його завіщанні Україна поділена на Удільні Князівства. (Сини Ілля і Володимир померли). Ізяслав Дмитро князь Київський і Деревлянський, жонатий з Гертрудою польською.

Святослав-Семен — князь Чернігівський, Тмутороканський, та теперішньої Московщини. Жонатий з сестрою єпископа трірського Бурхгарта.

Всеволод-Андрій Переяславський, наслідник престолу, жонатий з грецькою царівною Анною Мономахівною.

Ігор Волинський — з дочкою Саксонського маркграфа Отона Орлямунда.

Вячеслав Смоленський — з дочкою Леопольда Штадтського.

Внук-Ростислав Володимирович—з черкеською княжною.

Ізяслав-Дмитро (уперше) **1054-1068**. (Митрополит Іларіон правдоподібно в подорожі на Собор у Царгороді, бо не був на похороні князя Ярослава).

Воевода Коснячко тисяцьким Ізяслава.

1054. Тихий тріумвірат Ізяслава, Святослава і Всеволода проти братів Ігоря і Вячеслава, та Рюрика, Василька і Володаря та їх батька Ростислава, свого братанича.

1054 — по деяким історикам умер Іларіон, митрополит. Його наступником мав бути Єфрем I, але з Царгороду такого митрополита не прислали, а ні не післано нікого на висвячення з Києва. Правдоподібно Іларіон висвячений у Царгороді 1054 року, а до того був під світським імям. Перед висвятою постригся в ченці і названий Ефремом. Ефрем I керував Церквою до 1068 року, коли задля старости пішов на спокій.

1054. 16 липня. Розділ церков на православні й католицьку.

1056. Остромирова Євангелія, що її переписав дяк Григор для новгородського посадника Остромира.

1056. Признано князем Галичини Ростислава Володимировича. Княжив до 1063 року.

1057. Дмитрівський монастир Ізяслава.

1057-1058. Похід на Всеслава Брячиславича Полоцького, що здобув Новгород й Псков та Балтійське побережжя і прилучив до Полоцького князівства. Погром Всеслава на ріці Немізі. Всеслава з синами Рогволодом, Борисом і Давидом увязнено в Києві.

1057. Умер Вячеслав Ярославич Смоленський, син його. Борис князем, жінка з дочкою в Німеччині.

1059. 15 жовтня. Умер Лука Жидята, Микита єпископом Новгородським до 1070 року. Звільнено князя Судислава.

Воеводи: Станислав Тукович, Іван Гудинович, Іван Войтишич.

1060. Похід Ізяслава, Святослава і Всеволода на половців і торків. Успенська церква в Чернигові.

1060. Подорож у Палестину ігумена Варлаама Київ-

ського. Він умер вертаючись з Палестини у Володимирі Волинськїм.

Антоній і Теодосій Печерський, Києво-Печерська Лавра. Борисоглібський монастир у Вишгороді.

1060. Умер Ігор Ярославич Волинський, діти ізгоями.

1061. Напад половців на переяславське князівство.

1. лютого — перші бої з половцями, погром князів.

1063. Прогнано у Тмуторокань Ростислава Володимирича з Галичини.

1065. 3 лютого. Греки отруїли на бенкеті в Криму князя Ростислава Володимировича. Його сини ізгоями.

Дзвони в Києві й Новгороді.

1068. Прибув митрополит Юрій I. Половці погромили Ярославичів над Альтою 15 серпня. Заворушення в Києві, втікає в Польщу князь Ізяслав.

1 листопада, 1068. 3 тисячі кінноти Святослава Ярославича погромили 12 тисяч половецької кінниці під Сновськом. 1-ша перемога над половцями.

Всеслав Брячиславич, 1068-69. Кияни визволяють з тюрми кілька соток бояр-в'язнів і князя Всеслава з синами. Всеслава проголошують великим князем, та він по сімох місяцях втікає в Полоцьк. Ізяслав вертає з полками свого швагра, Болеслава Сміливого. Святослав і Всеволод вступаються за киян, загрожують війною, якщо він наведе поляків у Київ.

1069. 5 червня. Погром Києва Ізяславом і поляками.

1069. Видубицький Андріївський монастир Всеволода.

1070. Трирська Псалтиря бискупа Егберта і молитовник Гертруди Ізяславової, тепер у Чивітам, північній Італії.

(Далі буде)

Розмовляють визначний французський письменник Поль Бурже з американським письменником Марком Твейном.

— Для американця життя ніколи не стане нудним, — каже Бурже. — Якшо він нічого не робить — він завжди може провести кілька років у розшуках, хто був його дідом.

— Так! Але я гадаю, що й француз ніколи не знудиться. Він завжди може розглядатися й шукати, чи не міг би віднайти, хто був його батьком! — відтяв Твейн.

Ол. Луговий

Історія Української Православної Церкви

ХРИСТІЯНСЬКИЙ ПЕРІОД ЖИТТЯ ВОЛОДИМИРА ВЕЛИКОГО

Поганська Українська Держава, хоч була великою й могутньою, все сусідами легковажилася, вважалася “варварською”, тобто півдикію країною. А удержавлення християнства поставило Україну поряд великих і культурних, як на ті часи, імперій — Візантійської і св. Римської, — перших у тогочасному світі, — де володіли Володимирові швагри. У внутрішньому житті України християнство злучило різні краї в одну цілість, поволі злагіднювало звичаї, спричинило швидке поширення шкільництва. Взагалі — піднесло українство на вищий культурний ступінь. Під впливом нової віри змінилася й така сильна особистість, як Володимир Великий. Недармо сучасники прозвали його “Ясним Сонцем”, історія надала імя “Великого,” а Церква назвала святим і рівноапостольним.

Удержавнивши християнство Володимир подбав прикрасити свою столицю церквами. За його почином церкви будують його сини, по столицях своїх уділів, та воєводи й бояри. На місці Перунового вівтаря побудовано церкву св. Василя. Камінну церкву Богородиці побудовано на місці смерти мучеників — Теодора й Іоана Київських, так звану “Десятинну.” До того часу, як Ярослав Мудрий побудував Софійський Собор, Десятинна церква вважалася катедральною. Інші церкви будови Володимира Великого — Спаса — Преображення у Василькові, Василя у Вишгороді, Спаса в селі Берестові та Білгороді (Білій Церкві), Юрія під Києвом, Василя — в Овручі та Володимирі Волинському, і одну лише церкву, Народження Богородиці, за межами властивої України — у Суздалі. Західні історики-сучасники пишуть, що в Києві, під кінець життя Володимира було між 400 й 700 церков! Це, очевидно, перебільшення. Буде правдивіше, коли приймемо ті числа за кількість усіх церков у Володимировій державі.

Увесь 989 рік пішов на навернення на християнство поближких провінцій. 990 року митрополита Михайла й

єпископів післано у Новгородські землі. Подорож на північ для проповідників була далекою й небезпечною. Тим то великий князь вислав з єпископами відділи війська під проводом свого дядька (брата його матери) Добрині, його сина Константина Добринича та воеводи Путяти. Чим далі на північ — християнство приймалося все більш неохоче. Коли й хрестилися — то виключно зі страху перед великим князем. Поганство переважало на півночі ще довгі десятки літ. До чого доходило поміж населенням і княжими дружинами — свідчить тогочасна помовка: “Добриня хрестить вогнем, а Путята мечем.” Поокремі єпископи - греки, як Теодор і Іларіон Ростовські (Московщина), навіть повтікали у Грецію.

За те на властивих українських землях за життя Володимира повстало девять єпархій, у 992 році. Митрополита в Києві і Переяславі, по причині, що резиденцією митрополитів, правдоподібно задля браку відповідної палати, призначено Переяслав. Далі — єпархії: Турівська, Овруцька, Володимир-Волинська, Білгородська, Луцька, Чернігівська, а опісля Тмутороканська, що перейшла в залежність київських митрополитів від царгородського патріархату. За межами України відкрито три єпархії — Новгородську, Смоленську та Ростовську. З часом — єпархії Овруцька та Луцька прилучені до митрополитої і Володимир-Волинської, а засновано 1020 року єпархії Полоцьку і Юрійську (коло Каніва).

З єпископів — часів удержавнення християнства — відомі: митрополити — Михайло (989-992), Лев I (989-1008), Іоан I (1008-1035) та єпископи: Яким Корсунець Новгородський (992-1030), Анастас Корсунець Київський (989-995), Никита Білгородський (згаданий у 992 році), Стефан Володимир-Волинський (992), Неофіт Чернігівський (992), Миколай Тмутороканський (Кубанський), та вже згадані — Теодор і Іларіон Ростовські. Іпатіївський літопис зазначає, що всі єпископи, виключаючи Теодора й Іларіона — греків, були болгарського походження.

За життя Володимира Великого прибув до Києва латинський єпископ, Бруно Квартфурт, що на вернувшись на християнство душ 30 печенігів. Опісля поїхав у Прусію, де й згинув 1008 або 1009 року. Другий латинський єпископ — Райнберн Кольбергський, сповідник польської королівни,

жінки Святополка I, настроїв Святополка проти Володимира. Володимир Великий, по викриттю змови, що в неї був замішаний і Святополків тесть, Болеслав Хоробрий, — сина, невістку та її сповідника увязнив у Вишгороді. Райнберн у вязниці й помер. Свояк Бруна Квартфурта, єпископ Тітмар Мерзбургський та інший історик Перетц — пишуть, що “таємно дбаючи про славу Божу, він (Райнберн) вдіяв те, чого не міг вдіяти прилюдно...” Тобто — охрестив Святополка у латинство.

Кінець життя Володимира Великого позначився набігами печенізьких орд на околиці Києва. До того виникли у північних провінціях й великі непорозуміння з сином Ярославом, хоч до війни між батьком і сином не дійшло.

Володимир Великий умер 15/28 липня 1015 року в селі Берестові. Похований у Десятинній церкві, рядом зо своєю останньою жінкою, Анною Грецькою, що вмерла 1011 року.

Мученики-князі — Борис, Гліб і Святослав

По неписаному праву наслідства київський престіл належався найстаршому синові, Святополкові, бо від Святополка ще старший, Ізяслав Полоцький, уже не жив. Але Володимир бажав передати великокняжий престіл Борисові Галицькому й Ростовському, що в час Володимирової смерті перебував у поході на печенігів. Бажали Бориса великим князем і бояри. Смерть Володимира затаїли, а скоріше повідомили Бориса, що вже вертався з походу. Але одночасно звільнили з вязниці й Святополка. Завдяки хиткості боярів Святополк проголосив себе великим князем.

Борис, з 8-тисячною дружиною, таборував над рікою Альтою, під Переяславом, коли прибули до нього Святополкові послі. Підбурили проти Бориса його дружину і десятого дня по смерті Володимира, 6 серпня, в суботу, князя Бориса з його прихильниками повбивали. Тіло князя перевезено в Вишгород і там поховано в церкві.

Першим про насильну смерть брата довідався князь Святослав Овруцький і Деревлянський. Помочі проти страшного брата, Святополка, нізвідки не сподівався. Інші брати — Вишеслав, Ізяслав, Вячеслав, Всеволод, Олег і Борис — вже не жили. Гліб, зо смертю батька, негайно

виїхав у свій уділ — Муромщину. Мстислав Тмутороканський, Ярослав Новгородський і Судислав Псковський — задалеко. То ж Святослав рятував життя втечею. Коло Сколя, в Галичині, його дігнали Святополкові вбивники; під Гребеновом убили й поховали 21 серпня, 1015 року.

За князем Глібом Святополк також вислав вбивників. Дігнали його на ріці Смядині, під Смоленськом, у понеділок, 5 вересня, 1015 року. Заколоти князя Гліба примусили, чи підплатили, Глібового куховара. Тіло кинено в лісі поміж двома колодами. Віднайшли його дружини князя Ярослава Новгородського, в часі походу на Святополка. Тіло Гліба перевезено до Вишгороду й поховано разом з Борисом. Пізніше Ярослав побудував над могилою братів кам'яну Борисо-Глібську церкву:

Князів Бориса і Гліба українська Церква причислила до святих мучеників. Князя Святослава до святих не причислено певно тому, що й досі напевно невідомо, де він похований, хоч думають, що могила князя Святослава під кам'яним хрестом коло Гребенова.

Діяльність перших київських митрополитів

Митрополит Михайло прожив в Україні не більше як чотири роки. Увесь той час проминув у місіонарській діяльності. До Києва митрополит Михайло вернувся перед смертю. Умер 5 листопаду, 992 року. В 1103 році його причислено до святих, а останки перенесено з Десятинної церкви до Києво-Печерської Лаври.

За відсутністю митрополита Михайла українською Церквою керував митрополит переяславський Лев (Леон по латинських джерелах), а по смерті Михайла прийняв титул і митрополита київського. Його вважають автором праць проти латинян, тобто католиків. Правда, католицькі історики авторство заперечують. Пишуть натомість, що автором праць проти латинян був Охридський — болгарський архієпископ Лев, сучасник нашого митрополита. Однак у тому творі (дійшов до нас у 4-х копіях) зазначено ясно — “митрополита переяславського, що на Русі.” Твір наводить цілий ряд римських змін у догмах і церковних обрядах. Митрополит Лев перевів поділ України на єпархії. Оба митрополити вислані в Україну царгородським патріархом Миколаєм II Хризвергом.

По смерті митрополита Льва — третім митрополитом, з 1008 року став, присланий патріархом Сергієм, Іоан I. Пробув на становищі митрополита 28 літ. Він перенісся на постійне життя до Києва.

Митрополитові Іоанові довелося звести з воюючим латинством боротьбу, пережити окупацію Києва поляками. У війні зо Святополком йому доручив Ярослав Мудрий опіку над родиною й Києвом. Іоан апелював до гуманності й християнського сумління Святополка і його тестя, короля Болеслава Хороброго, однак Київ врятувати від німецько-мадярсько-польської руїни не міг. Святополкові союзники місто й церкви пограбували й спалили. Безліч населення вивезли в Польщу, в тому Ярославову родину й обох сестер. Чи вивезли й митрополита Іоана — невідомо.

Четвертий митрополит — Теопемт (1035-1049) присланий патріархом Олексієм Студитом. Він нічим особливим не визначився. Відомо, що він у 1039 році посвятив перебудовану Ярославом Десятинну церкву, що її поляки напів зруйнували й збезчестили. Митрополитові Теопемтові приписують також хиротонію (висвячення) в єпископи новгородські Луку Жидяту, киянина, учня київської школи, в 1035 році.

Після смерті митрополита Теопемта Україна впродовж двох і пів років зіставалася без митрополита, завдяки війні України з греками, цебто з політичних причин. У 1051 році обрано митрополитом України визначного письменника давнини, Іларіона, першого митрополита-українця.

З КОМУНАРСЬКИХ ДУМОК

Вибори, на яких комуністи провалилися — зовуться антидемократичними. Демократичними зовуться вибори, що на них вибрано комуністів.

Коли комуністична партія при владі й нищить інші партії, це — очищення краю від антидемократичних елементів. Коли ж влада якої небудь країни не визнає комуністичну партію законною, — о, це жорстока розправа з демократією!

Коли некомуністи противляться переслідуванням комуністів, вони бандити, бунтуються проти законної комуністичної влади. Якщо ж комуністична партія противиться розпорядкам некомуністичної влади, — вона виповняє свій патріотичний обов'язок.

Мих. Махнівський (Європа).

У ВЕЧІР ТЕМНИЙ

(О. М. Степаник — присвячую)

У вечір темний, захід як погасне,
У тиші сонній, у зимовій, вчасне
Прийди до мене, люба, пожадана
Рожева Музонько, моя чарівна панно.
На крилах радості літала ти світами,
Босоніж швендяла тернистими шляхами.
Чарівна Музонько — з цікавості згораю:
Що бачила, скажи мені, у Ріднім Краю:
Що роблять там, де лине Дніпр ревучий?
Чи їм серця пече ще гнів пекучий?
Чи ще не вибились, страдаючи, із сили,
Любов до волі часом не згасили?
Рожева Муза крильцями лопоче:
— “Не бійсь, козаче, край вмирать не хоче;
Його катують, мучачи до болю,
Але він гордо йде у змаг за волю.
“Хоч бризка кров, бряжчать залізні пута,
Краянам спина й досі ще зігнута.
Та промінь радості в досвітній тьмі вже сяє,
Бо Україну кожний з них кохає.
“Вже не забаром зникнуть клятї пута,
І Україна буде вже розкута.
Але ще часу й сили, сили треба.
І ласки Божої проси, козаче, з неба...”
Рожева музонько, бідую я в чужині,
Але щоб Бог послав моїй країні
Терпцю і сил здобуть жадану волю —
Я небо день і ніч благаю й молю.
Рожева Музонько, моя ти ясна зоре!
Терпіти ладен я тяжке у світі горе,
І лиха ківш не страшно пить до краю
За краще завтра й щастя мого краю.

* * * *

У вечір темний, у тиші зимовій
Бренить душа струною по цій мові.
Рожева Музонька зникне, як та мрія,
Але у серці знов пала надія...

СОЦІЯЛІЗМ ПО ВСЬКОМУ

Фільософ Плятон (ще зперед Христа): Соціалізм — це ліквідація приватної власності, правителів і мудреців, спільна власність жінок, виховання дітей державою.

Жан Жак Руссо: Соціалізм — наука, згідно з якою земні плоди належать усім, а сама земля — нікому.

Карлю Маркс: Соціалізм — експропріяція експропріаторів, перебрання засобів продукції робітниками, розподіл вислідів праці на підставі заслуги, створення безклясової суспільності.

Герман Герінг: Соціалізм — поняття, вирване трусливому марксизмові, об'єднане з поняттям — націоналізм, — яке ми відобрали боязливо-міщанському світові.

Йосиф Геббельс: Соціалізм — де любов до фюрера.

По Сталіновому: Соціалізм — перший етап комунізму. В цьому етапі селян заганяють до колгоспів, або везуть на Соловки. Тих, хто цікавиться, що то за соціалізм, звідки він взявся, і на чортового батька він здався — розстрілюють.

По українськи: Соціалізм — це — не треба війська, не треба держави! Найширша автономія кожній національній ворожій меншині, кожній великій і маленькій партії, кожному містові, містечкові, селові, хуторові й кожній поокремій хаті.

По нашому: Соціалізм — це щось таке, як, наприклад, гума. Всякий натягає, як лиш сам хоче.

* * *

Совітський календар на тиждень

Понеділок — Давай норму збіжжям.

Вівторок — Давай надвишку понад норму.

Середа — Давай перевиконання плюс підписку на державну позичку.

Четвер — Давай все, що маєш, а то здаш “добровільно”!

Пятниця — “Добровільна” здача.

Субота — Рятуйте, люди добрі! Голодуємо!

Неділя — Парада веселих і щасливих голодуючих громадян з портретами “ясного сонечка”.

ЄРЕТИЧНІ ДУМКИ

Бувають такі великі дурниці, що їх не всілі зробити одна людина, — до цього потрібно цілого народу.

* * *

Найбільш розвиненою індустрією в ССРСР є індустрія продукції портретів Сталіна.

* * *

Сталін (до своєї знимки на стіні): Це добре, що мене зняли, а тебе повісили. Уважай, товаришу генераліссімусе, щоб тебе не зняли, а мене не повісили!

* * *

Не знати, чи добре буде, як наступить зміна. Але му-
ситься настати зміна, щоб було добре.

* * *

В Москві — церкви переповнені. Вірним цікаво поди-
витися на енкаведистів, що відправляють Богослужби.

* * *

(В оповідання): Вона залюбилася в ньому з першого
погляду, — як лиш кинула оком на його банковеkonto...

* * *

Найбільшим революційним досягом СССР є — Біло-
морсько-балтійський канал, — там загинуло понад сто
тисяч щасливих совітських громадян. Волзький канал —
вже менший досяг, бо там згинуло лиш сто тисяч.

Іншим найбільшим досягом Совітського Союзу є 20
хвилин. Це ті 20 хвилин спізнення на роботу, що за них
треба кілька місяців відсидіти в буцигарні.

-
- Адвокат купив дочці в день шлюбу авто.
  - А де перебули молодята пошлюбний місяць?
  - Та в шпиталі...
-

SUBSCRIPTIONS

T. Boyer, Toronto, Ont.	\$3.00
Zakhary Krawchuk, Kitchener, Ont.	\$3.00
Gregory Chornomaz, Kitchener, Ont.	\$3.00
Elia Kiriak, Edmonton, Alberta	\$3.00
Wm. Sopel, Toronto	\$1.00
Orest Kocha, Toronto	\$1.50
Nicholas Wawrechak, Toronto	\$3.00
Theodore Humeniuk, LL.B., Toronto	\$3.00
Ukrainian People's Home, Toronto	\$3.00
O. Kryworuchka, Toronto	\$3.00
Miss Theodozia Boretsky, New Haven, Conn., U. S. A.	\$3.00
M. Drul, Austria (from Rev. A. Kist)	\$3.00
Dr. A. T. Kibzey, Pontiac, Mich., U. S. A.	\$3.00
Mich. Mizynchuk, Mimico, Ont.	\$3.00
Harry Stadnyk, Toronto	\$3.00
Rev. Mich. Fesenko, Toronto	\$3.00
Eugene Lazar, B.A., Fort Erie, Ont.	\$3.00
Nicholas Kindrat, Toronto	\$2.00
P. J. Lypowy, Heinsburg, Alberta	\$1.40

PUBLISHING FUND

M. Mizynchuk, Mimico, Ont.	\$2.00
Stephen Soroka, Korman, Ont.	\$1.50
Mrs. H. M. Stepanek, Cleveland, Ohio	\$6.00
Mrs. A. Bilous, Van Dyke, Mich., U. S. A.	\$1.00